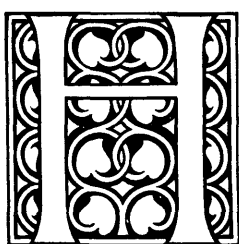

Helbing Ferenc eredeti rajza

HATÁRVÉDELEM. ELSŐ HARCOK.

adviselő államnak a hadüzenet pillanatától kezdve készen kell állania mindenféle támadással szemben. Az ellenséges viszony nem hirtelen tör ki, lassan fejlődik; valójában megvan már akkor, amikor a hadüzenet elkövetkezik.

Az újabb történelemben sok példa van arra, hogy a hadüzenet üres formaság s csak a már fennálló hadiállapotnak hivatalos kihirdetése. Hadüzenet nélkül kezdte meg Japán a háborút Oroszország ellen 1904 január végén s hadüzenet nélkül támadott Oroszország Németországra az Ausztria-Magyarország és Szerbia között beállott hadiállapot nyomán. Természetes tehát, hogy a háborús veszélyben levő államnak első feladata a fenyegetett határok védelme addig is, míg a mozgósított hadsereg felvonul s megkezdí a tulajdonképpeni hadműveleteket.

Az ellenséges főeregeknek azonban idő kell, míg a had-

műveleteket megkezdhetik, ami a csapatok elszórt békeelhelyezéséből folyik. A hadműveletek csak akkor kezdődhetnek meg, ha a csapatok a nekik kijelölt helyeken gyülekeztek s azután a hadműveleti terv szerint a kellő irányban felvonultak. Ez a felvonulás annál több időt vesz igénybe, minél nagyobb területről összpontosítják a csapatokat. Befolyással van erre a vasúti hálózat sűrűsége, a szállítandó csapatok mennyisége és a békeben tett előkészületek is.

A felvonulás, a mozgósítás befejezése után, még a legtökéletesebb vasútkihasználás és legteljesebb békeelőkészületek mellett is legalább 8-10 napot kíván meg a mai tömeghadseregeknél.

A határvédelemre ebben az időben igen nehéz feladat hárul. Meg kell gátolnia ellenséges csapatoknak benyomulását a mi területünkre, lehetőleg meg kell figyelnie a határon túl történő mozgalmakat addig, amíg ezt a feladatot a felvonult hadsereg csapatai veszik át, meg kell aka-

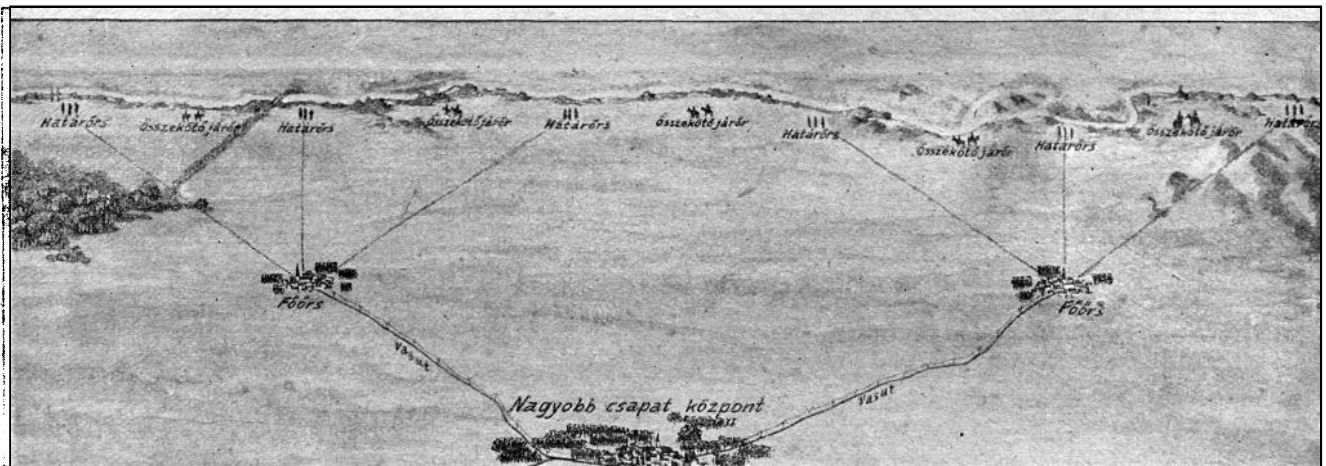

Assmann R. rajza szemtanúk közlése alapján.

Két női ruhába öltözött orosz kémlet föltartóztat az osztrák-magyar határvédelem egyik őrsége.

dályoznia — ez különösen déli határainkon volt fontos — fegyveres bandáknak, kémcsapatoknak, vagy egyes kémeknek átlopózását, szóval szinte légmentesen el kell zárnia a határt mindennemű forgalom elől. A határnak katonai megvédésén és teljes elzárásán — e kettős deffenzív feladaton — kívül, támadó feladat is gyakran kínálkozik a határvédelem számára. Az ellenségnek határaink mentén való előkészületei, egyes fontosabb határpontoknak előzetes biztosítása, távbeszélő- és távíróösszeköttetések létesítése alkalmat adhatnak a határvédő őrségeknek offenzív beavatkozásra is. Az előkészületeket megzavarhatja, az összeköttetéseket szétrombolhatja, az ellenségnek a fontosabb határpontokon való befészkelését meggátolhatja a határőrség ébersége és harci kedve s ezzel nagy szolgálatot tehet a felvonulásnak, amelynek biztosítására szolgál. A határvédelem

képpen hadműveleteknek. A rendszernek alap gondolata ugyanaz, mint amelyet a hadtudomány a hosszan elnyúló folyó- és hegyvonalakra vonatkozóan tanít. Az ilyen messze terjedő vonalakat lehetetlen minden egyes pontjukon olyan erővel megszállva tartani, hogy az ellenség előnyomulását mindenütt egyaránt fel lehessen tartóztatni. Az ilyen eljárás egyrészt roppant csapattömegeket kötne le a hosszúra nyúlt vonal mentén s elvonná ezeket egyéb feladatoktól, másrészt az erők szétforgácsolását jelentené. Az egymástól messze eső csapatok ugyanis éppen a nagy távolság miatt nem működhetnének együtt, ha nagy ellenséges erők egy ponton próbálnák áttörni a védett vonalat. Emiatt megtörténnék, hogy a nagy, de széjjel szórt csapattömegekkel védett vonal mégis áttöretnék. Épp ezért az ilyen nagy kiterjedésű vonalak biztosítása tulajdonképpen nem közvetlenül a vona-

A határőrző csapatok elhelyezése.

a védelmi feladaton kívül a felvonulás ideiglenes elleplezője s az ellenség első szándékainak rögtönzött felderítője: az első függöny, amellyel a magunk szándékait elrejtjük s az első őrszemláncolat, amellyel az ellenség mozdulatait ellenőrizzük.

A határok elzárása elsősorban a már békében ott állomásozó katonaság, továbbá különböző határőrcsapatok, fegyveres pénzügyőrsek és erdészek, valamint a csendőrség feladata, melyeket háború esetén kiváltképp népfelkelő elemekkel megerősítenek. A határok megvédésére építették a határmenti erődítéseket is és ez a feladatuk a folyamjáró hadihajóknak, vagyis a flotta hajóinak is.

A határvédelemnek épp úgy megvan az évezredes tapasztalaton és észszerű számításokon alapuló hadászati rendszere, mint a tulajdon-

lon, hanem jóval a vonal mögött történik. Magát a vonalat csak az előőrsök rendszere szerint egymástól kisebb-nagyobb távolságra felállított kisszámú őrségek tartják megszállva, amelyek között az összeköttetést állandóan közlekedő járőrök tartják fenn. Ezek az őrsök, amelyek a határvonalnak egy-egy előre kijelölt szakaszát védik, illetve biztosítják, megszállják a fontosabb forgalmi pontokat, az összes kilátó helyeket, szemmel tartják az előttük elterülő vidéket, esetleg megfigyelő járőröket küldenek a határon túlra is, hogy az ellenséges szándékokról idejekorán értesüléseket szerezzenek. Kisebb támadó csapatokat maguk is feltartóztatnak, nagyobb csapatok közeledéséről értesítik azokat a hátrább fekvő központokat, ahol nagyobb csapatok állanak készenlétben. Ha az értesítés nem történhet idejekorán, akkor az őrsök

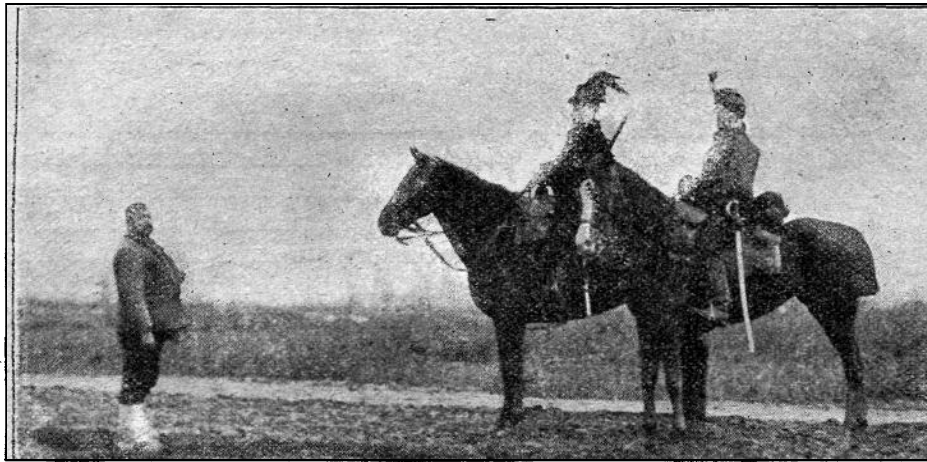
a túlerő elől visszavonulnak ama határvédelmi nagyobb központ felé, melyhez tartoznak.

Ezek a hátrább eső központok úgy vannak kiválasztva, hogy onnan a tartalékok az egyes központokhoz tartozó védelmizakasz bármely pontján gyorsan megjelenhetnek, egyben a szomszéd központból, vagy a még hátrább eső főtartaléktól erősítéseket vonhatnak magukhoz. Ezeknek a hátrább eső központi csapatoknak feladatuk a felvonulási vonalak, vasúti kirakodópontok védelme, túlerővel szemben pedig az ellenség előretörésének lassítása és állandó zavarása. Helytállásuk és szívósságuk rendkívül fontos a felvonulás sikere érdekében.

Megfigyelő léghajó a déli határon.
(A szemendriai hegyek kémlelése.)

Müller F. Béla felv. (Kevevéra.)

Osztrák-magyar őrszolgát megállít egygyanus szerb parasztot.

Kilophot felv. Wien.

sor kémet — akik álruhában, automobillal próbálták meg bejárni a monarchia területét — sikerült ártalmatlanná tenni. Ez eredmények mellett a határvédelem mindjárt kezdetben megnyugtató és lelkesítő jelenségekkel szolgált katonáink, csendőreink, pénzügyőreink szelleméről, önfeláldozásáról, leleményességéről, elszántságáról és éberségéről.

A kiterjedt vonalak biztosításának ez a rendszere áll a határvédelemre is, amennyiben országhatárok rendszerint ugyancsak hosszasan elnyúló vonalak.

A háború forma szerint való kitörése, majd a felvonulás befejezése előtt a határvédelemnek ez a rendszere úgy az északi, mint a déli harctéren egyaránt eredményesnek mutatkozott. Az ellenség kísérletei, hogy fegyveres hírszerzőjáratokkal behatoljanak a mi területünkre, bandák orvátadásai kudarcot vallottak határvédelmünk szervezettségén. Ennek köszönhetjük azt is, hogy a mozgósítás és felvonulás napjaiban egész

Őrszolgálat a Száván mótoros csónakon.

AZ ELSŐ CSATÁROZÁSOK DÉLEN.

Déli határainkon természetesen megkönnyítette a határok védelmét, hogy folyók és járhatatlan hegygerincek választják el az országot az ellenséges területtől.

Szerbiának határmenti erődítései : Belgrád és Szemendria.

Belgrád érték nélküli, régi erődítmény, melyet még 1718-tól 1739-ig osztrák császári csapatok építettek, nagyobb részét szabadon álló kőfalakból.

Szemendria szintén a Duna déli partján 1432-ben épült, hat méter magas kőfalakkal,

Honvédhuszár járőr.

Welt-Press-Photo felvétele.

oldalazó tornyokkal és mély száraz várakkal. Ellenállási képessége igen csekély.

A földrajzi viszonyok kialakulása szerint a szerb határ elzárása is különböző. Az északi határ természetes akadály-vonalak mentén és pedig Račatól Belgrádig a Száva, majd Veriorováig a Duna mentén húzódik és ez a körülmény egy osztrák-magyar támadóhadjárat esetén Szerbiának nagy előnyére válik. Nem kevésbé biztosítja azonban a mi csapataink felvonulását is. A Duna csak egyetlen helyen, Zimony és Belgrád közt van áthidalva. Ezt a hidat azonban a berlini kongresszus semlegesnek mondotta ki. Így tehát felrobbantása a nemzetközi jog egyenes megsértése.

A déli partról az északira kedvező átkelési helyek : Ram és Vuk.-Gradište. A Száván pedig a déli partról az északira : Ostružnica és

Skela nyujtanak kedvező átkelési pontot. A boszniai szerb határ Lukaig a Drina mentén húzódik, szintén hatalmas akadályokkal, meredek hegyvonulatok között, szűk völgygel. A Drina sehol sincs áthidalva. Egyetlen műút és vasúti híd Visegrádnál, már boszniai területen van és ennek mint főközlekedési vonalnak Szerajevó felé, igen nagy fontossága van. Majd a Tara planina magas gerince húzódik egészen Uvácig, ezután pedig a Lim folyó éppúgy megnehezíti az átkelést, mint a Drina.

A déli harctéren ezek körül a pontok körül és e vonalak mentén voltak sűrű őrláncot a határvédelemre hivatott csapataink; csendőrök, pénzügyőrök, gyalogsági különítmények és a külön erre a célra kiképzett határvadászcsapatok. Természetes, hogy a határvédők tevékenységéből mindjárt az első napokban kisebb összeütközések keletkeztek, amelyekbe azután monitoraink, sőt tábori tüzérségünk egy része is beleszólt.

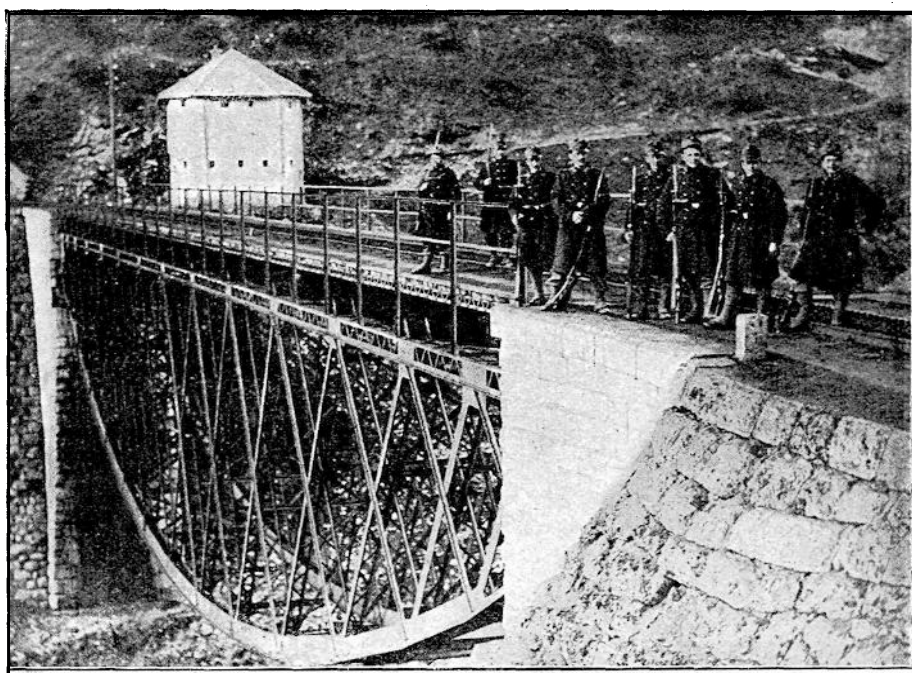
A szerb határnak megfelelően, ezek a kisebb összeütközések a Duna, Száva és Drina mentén folytak le és mindkét fél részéről az ellenség nyugtalanítása, gyengítése és felderítés volt a céljuk ; a kezdeményezők nagyobb részét a szerbek voltak, amit azonban drágán fizettek meg.

A közvélemény figyelme természetesen elsősorban az ellenséges főváros, Belgrád felé fordult. Miután az ottani gyárakban igen sok osztrák-magyar, Zimonyban pedig

sok szerb állampolgár volt mint munkás alkalmazva, mindjárt a jegyzékünkre adott ki nem elégitő válasz ezeknek mielőbbi kölcsönös kicserélését tette kívánatossá. Erre a véletlen folytán július 25-én este egy a Dunán arra menő román személyszállító gőzös, a »Beszarabia« látzott a legalkalmasabbnak ; a hajójárat azonnal megindult, bár mindenkit nem vihetett mindjárt rendeltetési helyére.

A Duna mentén az első összeütközés mindjárt a hadüzenet napján Temeskubinnál történt, amidőn járőreinkre tüzelni kezdtek egy arra menő szerb személyszállító gőzösről, amely nyilván a partviszonyokat akarta kikémleni, mert rajta ellenséges gyalogság is volt észlelhető. Erre a mi részünkről is puskatúzzel feleltek ; a harc rövidesen, veszteség nélkül ért véget.

Jelentősebb és főleg a nagyközönségre nagyobb hatással voltak az ugyanaz nap éjjel Belgrád alatt lefolyt összeütközések. Július 28-án éjjel egy órakor ugyanis a Dunagőzhajózási Társaság »Inn« nevű hajója a belgrádi vár előtt haladt el, amelyre a várból csakhamar tüzelni kezdtek. Erre a közelben levő monitorainknak kellett beavatkozni és a szerbek tüzéségét elhallgattatnia. A támadás egy félóra múlva szerb részről megismétlődött; egyidejűleg irtózatosszerű detonáció jelezte, hogy a szerbek a belgrád-zimonyi vasúti hidat fel akarták robbantani. Ez azonban csak részben sikerült, amennyiben a hídnek csak a belgrádi oldal felé eső része hajlott le kissé, úgy hogy gyalogközlekedésre még mindig alkalmas maradt. Ez fegyveres beavatkozást követelt s minthogy a csapatok a belgrádi házakból is lőttek, melyeket fedezék gyanánt használtak, monitoraink s később a zimonyi parton álló tarackütegeink erélyes tűz alá fogták a Kalimegdánt, a laktanyákat s egyes löporraktárakat, melyek csakhamar tüzet fogtak. Ugyanekkor a Zimonyban állomásozó szolnoki 68-ik gyalogezred egyik zászlóaljja parancsot kapott, hogy a szerbeknek a híd lerombolására irányuló kísérleteit a hídra való előnyomulással hiúsítsa meg. A zászlóalj Pedtetti őrnagy vezetése alatt rohammal hatolt a hídra egészen addig a pontig — a] hídnek mintegy kétharmadáig —, ahonnan a hídhoz vezető utcákat fegyvereinek tüzevel megtisztította az ellenséges katonáktól és minden további közeledést az éjjel megakadályozhatott. Ez a harc reg-

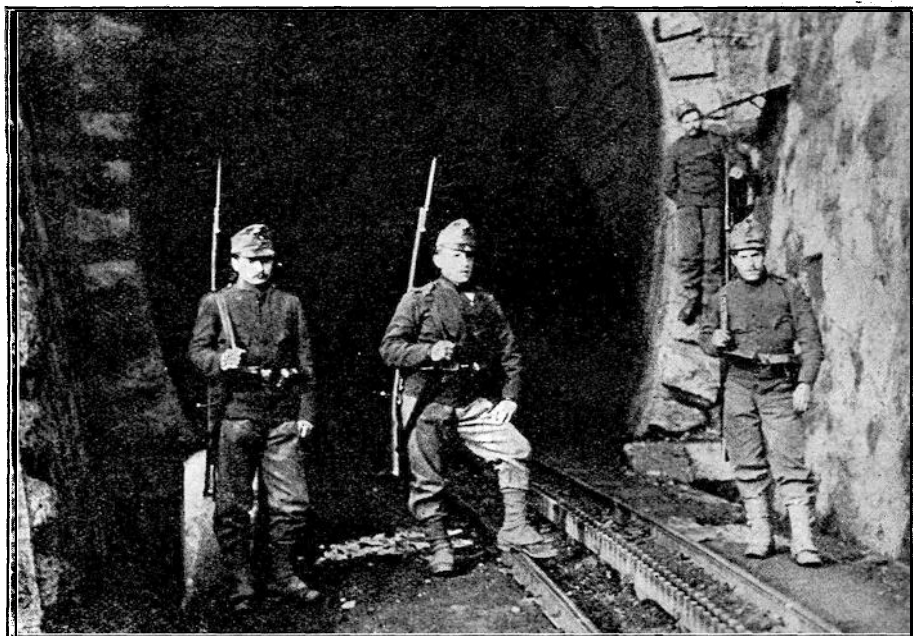

Vasúti híd-örség a magyar-szerb határon.

Welt-Press-Photo felvétele.

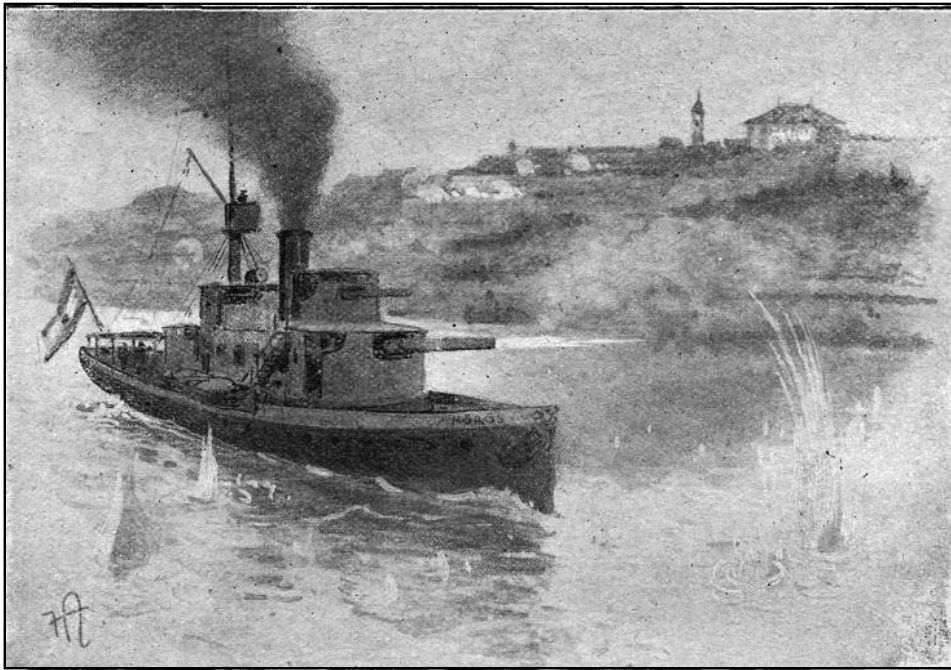
gel felötig tartott el. Utána délután öt óráig csend uralkodott az egész vonalon.

Másnap ismét a szerbek provokáltak és pedig a Belgrád mellett levő Banjica-táborban felállított tüzéségükkel. Ütegeink ezt természetesen nem hagyhatták felelet nélkül, a tüzelés azonban csak egy félóráig tartott. Erre egy repülőgépet küldtünk Belgrád felé,

Osztrák-magyar katonák őriznek egy alagutat.

Welt-Press-Photo felvétele.

A Körös Belgrád partvidékét ágyúzza.

Heyer Artúr eredeti rajza.

amelynek a felderítő szolgálat mellett az volt a célja, hogy a szerb lakosság között pánikot idézzen elő. Ugyanekkor gyalog tűzharc fejlődött ki újra egyik partról a másikra. Ezt a harcot monitoraink hatásosan támogatták. Estefelé csend állott be s az éj sötétjében gyönyörűen volt látható tüzérségünk hatása : több ház és löporraktár vést hirdető fényelégett Belgrádban.

Mi sem mutatja jobban ellenségünk felemét, mint az, hogy a zimony—belgrádi hidat most újból fel akarták robbantani. Nagyobb kárt azonban most sem tettek benne. Ettől kezdve a szerbek kétségbeesett támadása naponta megisméltődött, amelyeket azonban véresen visszavertünk, anélkül hogy veszteségek értek volna bennünket.

Augusztus 4-éig nevezetesebb esemény a Duna mentén nem történt, ezen a napon kilenc órakor reggel »Körös« nevű monitorunk a Száván lefelé hajózott, hogy a túlsó part viszonyait felderítse, közben a szerbek erős ágyútűzzel lepték meg. Ez azonban a Körös páncéljának mit sem ártott, a legénységből senkisé sem sebesült meg s a gránátok erőtellenül pattantak le a fedélzetről. A felhívásra tüzérségünk megfelelő választ adott és erős tűz alá fogta az ellenség ágyúit, amelyek csakhamar elhallgattak s négy óráig délután nem mertek megszólalni.

A belgrádi vár ellen intézett tüzérségi 58 tüzünk meglehetősen nagy károkat okozott.

amelyeket a szerbek sürgősen igyekeztek kijavítani. Erre a Zimony-nál felállított flotillánk a Hunyadi-torony magasságából a szabad Dunára futott ki s az ellenséges partot megközelítve, a kijavító munkálatokat hatalmas tüzérségi tűzzel csakhamar megzavarta, sőt a Topsider és Banovo-Brdo erődjein újabb károkat okozott. Derék páncélos hajóink teljesen sértetlenül tértek vissza. Gyönyörűség volt hallani az egymás után következő detonációkat a belgrádi löporraktárakban, amelyeket tűz alá vetünk.

Másnap, 5-én a párviadalnak rövid folytatása volt, ez azonban csakhamar véget ért, még pedig a támadást kezdő szerb ágyúk elhallgattatásával. A belgrádi erődítések jelentékeny sérüléseket szenvedtek s a szerbeknek sok hadiszere pusztult el a robbantó találatok által.

A szerb főváros környékén kívül a Duna egyéb szakaszát is nyugtalanították kisebb harcok. Így mindjárt a hadüzenetet követő napon, július 29-én éjjel Bázias mellett.

E harcok folyamán először észleltek ellenséges kémeket a mi harc vonalunk mögött. A Zimony melletti szőlőkben tetten értek nyolc embert, amint az éj sötétjében messze ellátzó fényjelzésekkel akarták a túlparton levő szerbeket ágyúink állásáról tájékoztatni. A nyolc kémét ártalmatlanná tették s gondoskodás történt a harc vonalunk mögötti terület szigorú szemmel tartásáról is. Velke-Gradistével szemben felvonult tüzérségünk két felszerelésben lévő ellenséges gőzhajót tűz alá vett és teljesen megsemmisített.

Efféle epizód nap-nap után fordult elő az Alduna mentén. A nagy haditetteket bevezető e kisebb jelentőségű, de az egyéni önfeláldozás és kockázat szempontjából rendkívüli hőstettek sorából különösen még kettőt emelünk ki.

Az egyik dunai hajóhadunk egy tengerész altisztjének eladdig példa nélkül való vak-

merő cselekedete, mellyel a határőrség fontos hivatásának megfelelően, jelentékenyen megzavarta a szerbeknek ellenünk való készülődését.

Belgrádnál történt az eset. A szerbeknek a hadüzenet pillanatától kezdve az volt a törekvésük, hogy monitorainknak szabad mozgását, amelynek rájuk nézve súlyos következményeitől joggal tarthattak, megakadályozzák. Evégből aknákat helyeztek el a határmenti két folyó, a Duna és a Száva vizébe és különösen a két folyó egybetorkollását teljes aknasorral zárták el. Nyilvánvalóan az volt a céljuk, hogy monitorainknak lehetetlenné tegyék a Szávába való behatolást, egyrészt, mert a Száva medréből a monitorok ágyútüze sokkal hatásosabban érhetne nemcsak Belgrádot, hanem a város mögött elterülő vidéket is, másrészt azért, mert bizonyosnak látszott, hogy az első nagyobb hadműveletek Szerbiának szávaparti szögletében fognak lejátszódni.

Az az aknasor azonban csak akkor felelt meg hivatásának, ha állandóan érintetlen marad. Épp ezért az aknasorra őrségnek kellett ügyelnie, amely megakadályozza a mi csapatainknak minden kísérletét az aknasor

elpusztítására, vagy megbontására. Az ilyen őrség kicsiny létszáma mellett csak úgy teljesítheti feladatát, ha kellő és lehetőleg alig látható védőfedezék mögött foglalhat állást. A szerbek készítettek is közvetlenül a part mentén ilyen védőműveket s augusztus első napjaiban éjjelenként serényen dolgoztak ezeknek teljessé tételén. Megfigyelőink augusztus 6-án hajnalban észrevették a szerbeknek a parton való szorgoskodását. A szerbek szándékával az ott őrködő határkülönítmények s a dunai flotilla parancsnokai azonnal tisztában voltak s parancsot adtak a védelmi munkálat megakadályozására. Augusztus 6-ikán délután 5 órakor a flotilla egyik őrnaszádja odahajózott, ahol a szerbek védőműveinek helyét gyanították. Mikor az őrnaszád mintegy húsz méternyire volt a parttól, a kormányos a vízbe bocsátkozott s három kilogrammnyi ekrazittal a hátán a szerb partra úszott. Mindez olyan csöndben, olyan ügyességgel történt, hogy a szerbek semmit sem vettek észre. A kormányos bedobta az ekrazitot a szerb védőművekbe, meggyújtotta a vele összekötött gyújtószinórt, megvárta, amíg a szikra továbbhaladásáról meggyőződött, azután gyorsan a folyóvíz felé

Egy tengerész hőstette Belgrád alatt.

Heyer Artúr eredeti rajza.

tartott. Közben az ekrazit szörnyű hatással felrobbant. A dörrenésre mindenfelől odafutó szerbek azonnal lövöldözni kezdtek a vakmerő tengerészre, aki a vízbe vetette magát s úszva haladt a naszád felé. A naszád legény-sége természetesen résen állott s mikor a szerbek a part felé rohantak, nagyhatású gyorstüzeléssel állította meg őket és fedezte a kormányos visszaúszását. Mindjárt az első percben látni lehetett, hogy négy szerb elesett és többen megsebesültek, úgy hogy a többi kénytelen volt a robbanás által majdnem egészen szétrombolt védőmű egyik megmaradt fedezéke mögé vonulni. Őrnaszádunk a kormányossal együtt sértetlenül tért vissza a mi partunkra.

Hasonló feladatot oldott meg egy másik vitézi tett, amely jóval Belgrád alatt, az Aldunán esett meg, amelynek jelentőségét azonban a taktikai eredményen felül növeli az a körülmény is, hogy az első olyan haditett volt, amelynél nem pusztán egyes ember, hanem nagyszámú csapat vált ki hősiességével. A határvédelemnek számos feladata között ugyanis van egy, hogy úgy mondjuk, pszichikai feladata is. Olyan magatartást kell tanúsítania, hogy az első fegyveres siker a maga lelkesítő, buzdító, példaadó és versenyre készítető hatásával ne az ellenségnek jusson. Ezért tehát bármennyire kell is óvakodnia a határvédelemnek a kockázatoktól, bármennyire ősi gyakorlati szabály is az, hogy a határvédő különítményeknek ki kell térniök minden kockázat elől, éppen bonyolult feladatuk biztosítása érdekében: mégis nagy érdemet szerez az olyan határőrség, amely a háborúnak már

ebben a kezdetleges szakában is ki tudja csikarni az ellenségtől az első kisebb-nagyobb fegyveres győzelmet. Ez a szempont teszi jelentősebbé az említett aldunai epizódot, melynek a temesvári 61-ik gyalogezred volt a hőse.

Az ezred, mint az Aldunához közel eső helyőrség, természetesen az ellenséges állapot kezdetétől fogva meg volt bízva az Alduna mentén húzódó déli határunk szemmeltartásával és védelmével. Augusztus első napjaiban a határőrségnek azt jelentették, hogy az Alduna szerb oldalán szerb őrségek vonultak fel, figyelik a Dunát s mindenféle hadicélokra szolgáló munkát végeznek, telefont és táviróvezetékét is szerelik. A híradás nyomán hamar határoztak. A rákövetkező éjszakán az ezred két különítménye három hadnagy vezetésével csónakokon átkelt a széles Dunán és meglepő támadással rajtaütött a szerb határőrökön. Az éjszakai vak sötétségben véres tusa keletkezett. A hatvanegyesek puskaagygyal harcoltak s rövid küzdelem után teljesen széjjelverték a szerbeket, akik 36 halott és még több sebesült hátrahagyásával elmenekültek. A mi katonáink közül csak egy esett el és csak három sebesült meg. Magáról a rajtaütésről, mint vitézi tetről, joggal mondhatták el, hogy maga a Dunán való átkelés is vakmerőség volt, mert a szerbek néhány jól irányzott lövése is könnyen elsüllyeszthette volna a csónakot. A két csapat vakmerőségének meg is lett az eredménye. Végigvonultak a szerb parton és minden táviróvezetékét, hidat és pallót elpusztítva, csónakaikon visszatértek a mi táborunkba. Ez volt az első nagyobbféle gyalog-sági siker a déli harctéren. Híre mindenfelé lelkesedést keltett s mint a zimonyi híd megrohanása, úgy ez is bizonyosságot tett háborúban kipróbáltan csapataink harcratermettségéről.

A Száva mentén a vasúti híd felrobbantási kísérleteit s az ebből következő csatározásokat máremlítettük. Ugyancsak 29-én Zimony és Sabác között, Progar mellett mintegy 50—60 főnyi szerb irreguláris banda kísérelte meg a folyón való átkelést, amelyet azonban derék előőrseink meg-hiusítottak.

A Drina mentén. Az Alsó-Drinának kétségkívül katonailag legfontosabb szakasza az a mintegy tíz kilométer hosszú darab,

Égő szalmakazlak elárulják a szerbeknek a mi csapatainkat.

Két határőrvadász hőstette a Drinánál.

Heyer Artúr eredeti rajza.

amely Bjelinától keletre fekszik s melynek mindkét partja szerb kézben van. A boszniai határ helyütt a folyótól nagy ívben nyugatra tér ki. Bjelinán kívül még az az irány, mely felől legkönnyebben lehet Szerbiából Boszniába betörni: Uvactól és Vardistetől Visegrád felé vezet. Már a mozgósítás alatt több ízben tettek kísérletet kisebb szerb bandák és katonai csapatok, hogy ezen a résen Boszniába törjenek be. Csapatunk azonban könnyedséggel mutatták meg az utat visszafelé. Így az egész folyó mentén többször fordultak elő csatározások.

Ezek a csatározások nagyobb részben csak a szembenálló határőrsőkre való lövöldözésből állottak a mi részünkről. Szerb részről azonban mindjárt a hadüzenet követő napokban élénk vállalkozó kedv nyilvánult meg a drinai határon is. A szerb sorkatonaság ezekben nagyobb részben csak helytálló szerepet játszott és pusztán arra szorítkozott, hogy a szerb hadsereg mozgékony kiegészítő részét, a komitácsibandákat előbbrejutásukban támogassa.

Ezeknek a bandatámadásoknak többféle céljuk volt: katonai és politikai. Az általános határvédelmi feladatokon felül kém- és felderítő-célokat szolgáltak katonai szempontból. Politikai élük pedig nyilvánvaló, ha meggondoljuk, hogy a száva- és drinamenti vidékeken a szerbekkel azonos nyelvű és fajrokon lakosság él. Ennek felizgatása, a békében megkezdett állam-bontó aknamunkának a háború folyamán való gyümölcsöztetése igen hasznos lehetett volna Szerbiának, mert a saját területünk lakosságának forrongása jelentékeny előnnyel járhatott volna Szerbiára, egyben szerfölött hátrányos lehetett a mi hadműveleteinkre nézve.

Mindezek a szándékok azonban a próbálkozásnál tovább alig jutottak. A július 30-án Bjelinánál megtörtént bandabetörési kísérlet például csúfos véget ért a mi határőreink éberségén. A szerbek tíz halottat vesztek, nálunk csak egy ember esett el. És így történt mindennütt a hadüzenet után való első hét folyamán: a szerbek betörési kísérletei sehol sem sikerültek. Ellenben a mi katonáink számos esetben zavar-

ták meg merész vállalkozásaikkal a szerbek terveit és munkáját.

Kicsiny epizód a nagy háborúban, mégis feljegyzésreméltó, amit két határőrvadász cselekedett a Drina középfolyásánál.

Az ellenség megszállva tartotta a túlsó partot és végezte a maga hadikészülődéseit. Telefonvezetékét vont végig a Drina egész mentében. Ennek a távbeszélővonalnak jelentősége szembeszökő volt, hisz olyan területen húzódott, amelynek minden pontja leendő harcér, védelmi pont a szerbeknek, támadási pont nekünk. Itt a zavartalan telefonvonal kiszámíthatatlan előnnyel járhatott a szerbek számára. A szerbek épp ezért, meg felvonulási terveik okából is (e vidéken van a szerbek egyetlen harántvasútjának végállomása s a nyugati Morava-folyó völgyének nyílása Bosznia felé) különös gonddal őrizték ezt a vidéket s erős osztagokkal tartották megszállva a Drina partvidékét ezen a tájon. Két határőrvadász, Hlousek József és Sin János, ennek ellenére átúszott a szakadékos partú, megáradt és rohanó folyású Drinán. Az éber ellenség a hajnali óra félhomályában is észrevette kísérletüket és sűrű golyózáppal árasztotta el a Drina tükrét és partját. Ám a két derék katona nem riadt vissza. Elérte a szerb partot s a golyózápor közepett szétrombolta az ellenségnek oly fontos telefonvezetékét. A vakmerőség, mellyel vállalkozásukat végrehajtották, a jelentős szolgálat, melyet hadviselésünknek tettek, valóban rászolgált arra, amit

hadvezetőségünk tettekről hivatalosan mond: »E hőstett megérdemli, hogy véderőnk annaleseiben följegyezzék«.

A Drina középfolyásánál volt egy másik nevezetes határharc is. Klotjevác falunál, szakadékos, zeg-zugos, sziklás hegyvidéken, a szerbek mindjárt a hadüzenet után túlnyomó erővel próbáltak előbb belopózni, majd erőszakosan áttörni Boszniába. Egyik határőr-

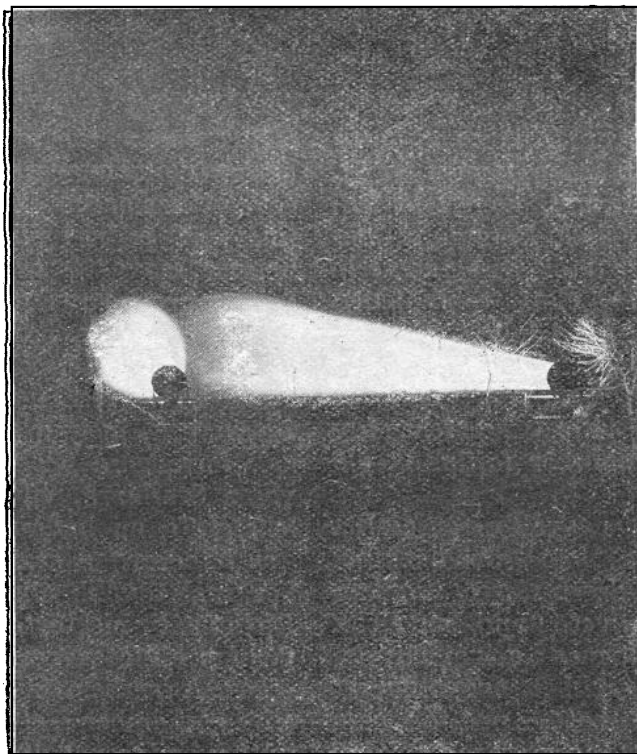
vadászcsapatunk véresen visszaverte a szerbeket, akik közül egy tiszt és huszonkét ember elesett.

Az itt felsorolt epizódokon kívül természetesen állandó csatározás folyt a Drina mentén is, épp úgy, mint a Szávánál és a Dunánál, s e csatározások folyamán nem egy katonánk, csendőrünk és pénzügyőrünk tünt ki bátorságával és leleményességével. Ami ezekben az első háborús napokban annál nevezetesebb volt, mert az általános hadihelyzet szerint a mi déli határőreinknek elsősorban defenzív feladat jutott mindaddig, míg a felvonulásban levő szerbes nagy haderők műveleteiket meg nem kezdik.

Valóban a támadást ezekben a kezdeti harcokban mindenkor a szerbek indították meg.

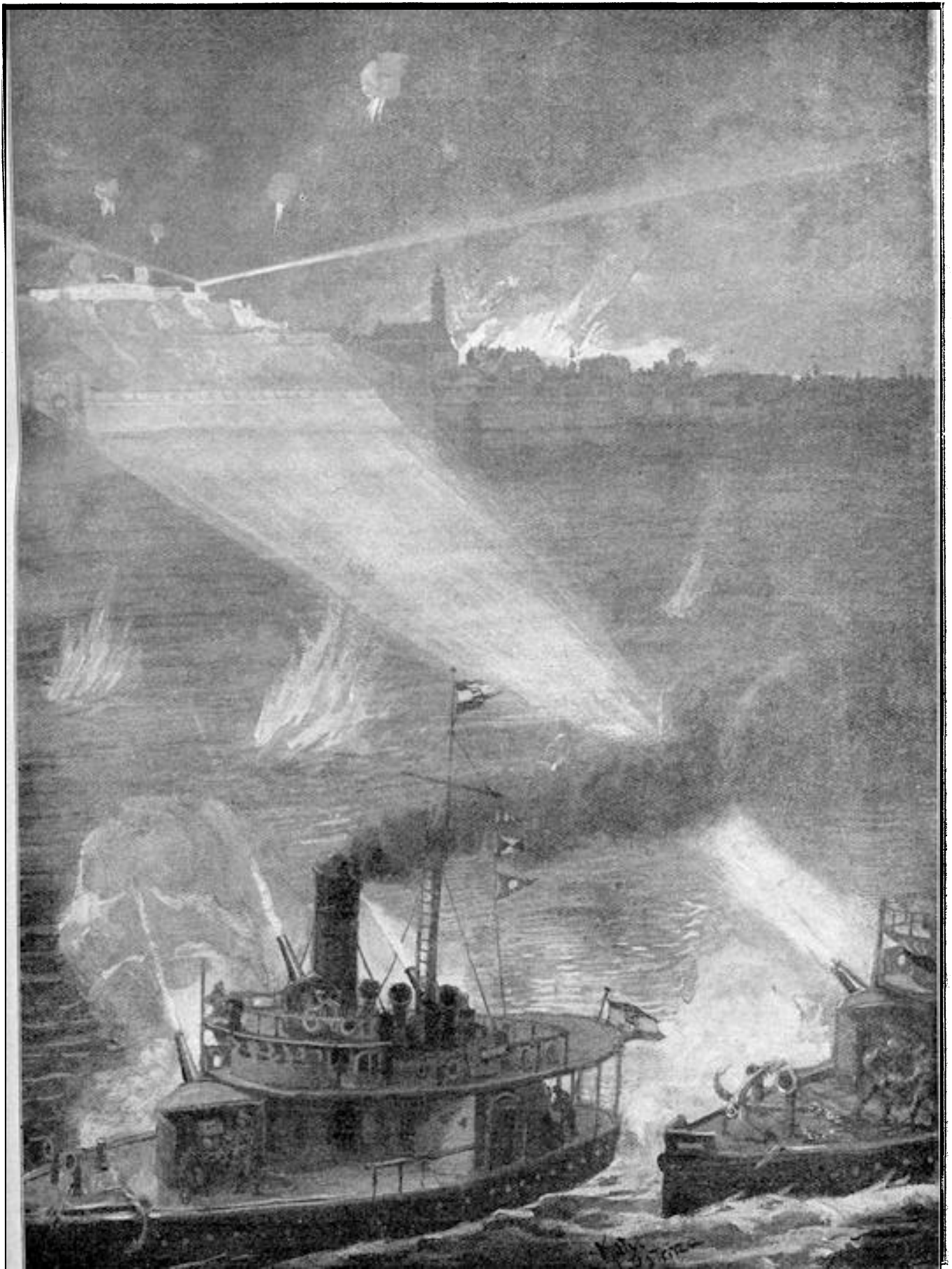
Úgy látszik szükség volt rá, hogy offenzív fellépések és sikertelen támadások révén nyugtassák meg Szerbia lakosságát. Különböző hírek érkeztek ugyanis a Dél-Szerbiában kitört lázadásokról, a Nis és Úszküb közötti vasúti vonal elrombolásáról, sőt az albánoknak Szerbiába való betöréséről is. Az egész ország a legnagyobb aggodalommal nézett tehát a jövő elé. Ezt mutatják azok a kétségbeesett törekvések, amelyekkel idegen hatalmak segítségét akarták maguknak megnyerni.

Oroszország nyíltan fegyveres segítséget helyezett kilátásba, Franciaország tüzérségi anyagot és pénzt ígért. Még attól sem riadtak vissza, hogy Bulgáriát próbálják megnyerni az igazságtalan ügynek. Ez természetesen tökéletesen meghiusult s egyelőre a nagyhatalmak sem nyújtottak egyebet erkölcsi támogatásnál. Régi szövetségese, Görögország sem mozdult meg, ellenben Montenegró, melyet fajrokonni és szövetségi kötelezettségén felül Oroszország épp úgy kezében tartott, mint Szerbiát, július 30-án elrendelte a mozgósítást s ezzel a királygyilkosok segítségére sietett. Ezt augusztus 5-én hadüzenet követte a monarchia, majd Németország ellen.

Reflektoraink Zimonyból átvilágítanak a belgrádi partra.

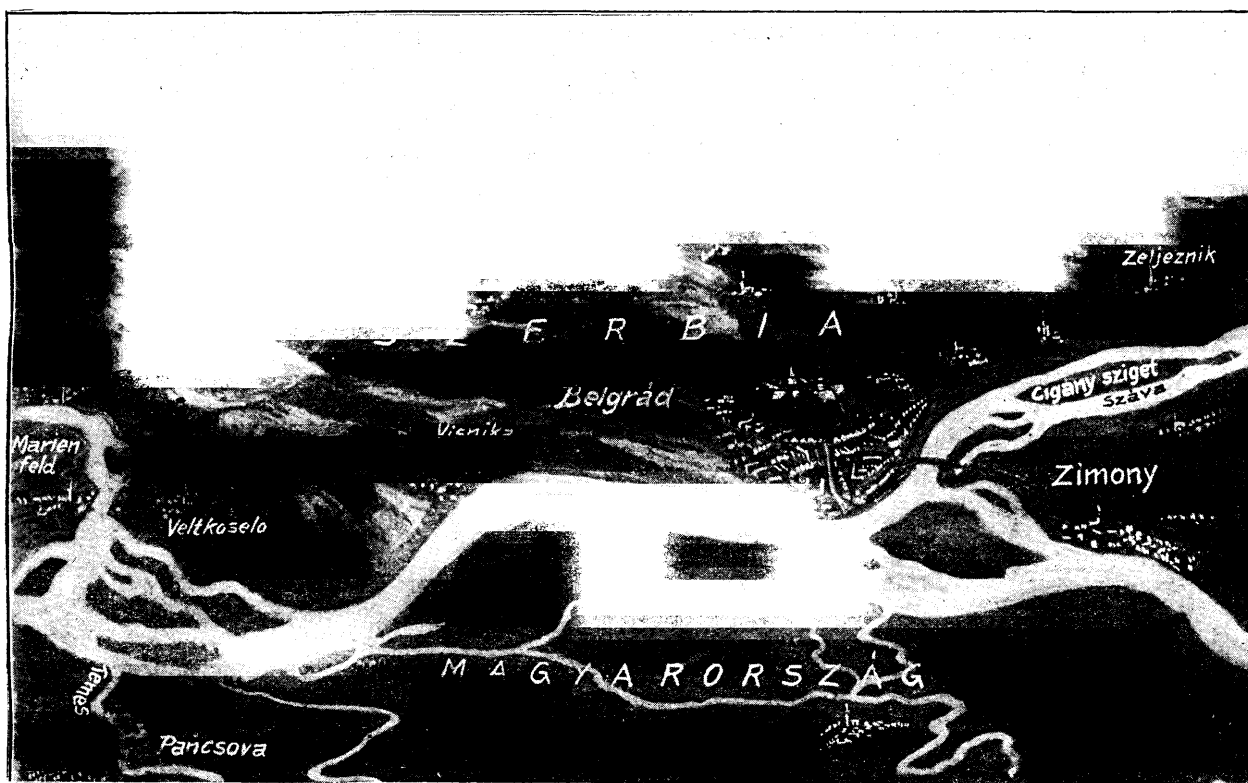
Bálint János felvétele.

Minden jog fenntartva.

Monitoraink bombázzák Belgrádot.

Oszticza K. rajza.

Belgrád és környékének madártávlati térképe Magyarország felől nézve..

ságnak ; csak annyi tény, hogy a szerb királyi udvar, valamint a kormány még július 30-ikán Nisbe költözött. A kormány fontosabb okiratainak, valamint az udvartartás szükségleteinek csomagolása lázas sietséggel ment végbe s ez valóságos pánikot okozott. A zavart tetézte, hogy a bevonuló szerb tartalékosok s később a mozgósított hadsereg szállítása a vasúti vonalakat nagy mértékben — sokszor épp ellenkező irányban — vette igénybe. Azonkívül, ha tekintetbe vesszük Szerbiának a balkán háború óta megnyúlt alakját és az új-szerb területen a mozgósítás alatt előfordult lázongásokat, kétségtelen, hogy a mi felvonulásunk kedvezőbb körülmények között ment végbe.

Csapataink a hadműveletek megkezdésére már augusztus első napjaiban készen állottak, Szerbiát két oldalról fenyegetve Délmagyarország és Bosznia határán. A délmagyar határok mentén legfontosabb gyülekező hely a Pétervárad (Ujvidék) alatt délre elterülő háromszög volt, melyet Pétervárad, Pancsova és Mitrovica városok, mint sarkpontok jelölnek meg. Az előnyomulás azonban nem kezdődhetett mindjárt. Ezt mindenkor a legalaposabban megfontolják. A terep- és a kölcsönös erőviszonyok, az ellenséges erők csoportosítása és azoknak valószínű haditervei befolyásolják elsősorban.

Ami az erőviszonyokat illeti, Szerbia a háború elején az osztrák-magyar monarchia hatalmas hadseregével szemben csak a defenzívára, a kétségbeesett védelemre gondolhattott mindaddig, amíg egyedül állt velünk szemben. Azt is tudhatta, hogy támadásunk bizonyára északról és nyugatról is egyszerre fog megindulni s így két oldalról átkarolva, támadó hadműveletekbe nem foghat.

Ennélfogva már az első hírek arról szóltak, hogy a szerb hadsereg csak egy hátrább fekvő területen szándékozik szívós ellenállást kifejteni, valamely alkalmas hegyvonulat mentén, ahol egy bármely irányból jövő támadásnak sikerrel ellenállhat. De a mi hadseregünk is kemény feladat elé került. A határ mentén mindenütt hatalmas folyóakadály állta útját, erős, előre elkészített védelmi állások várták és számolnia kellett a fanatikus szerb lakosság elkeseredett ellenséges érzületével is, mely a nemzetközi egyezményeket semmibe sem véve, nem válogatta meg eszközeit és így minden hadműveletet kétszeresen megnehezítette.

Ám a szerbek nyilvánvalóan két dologra építettek: az orosz segítségre és a magyarországi szerbek esetleges felkelésére. De nagyon elszámították magukat, mikor hadműveleteik

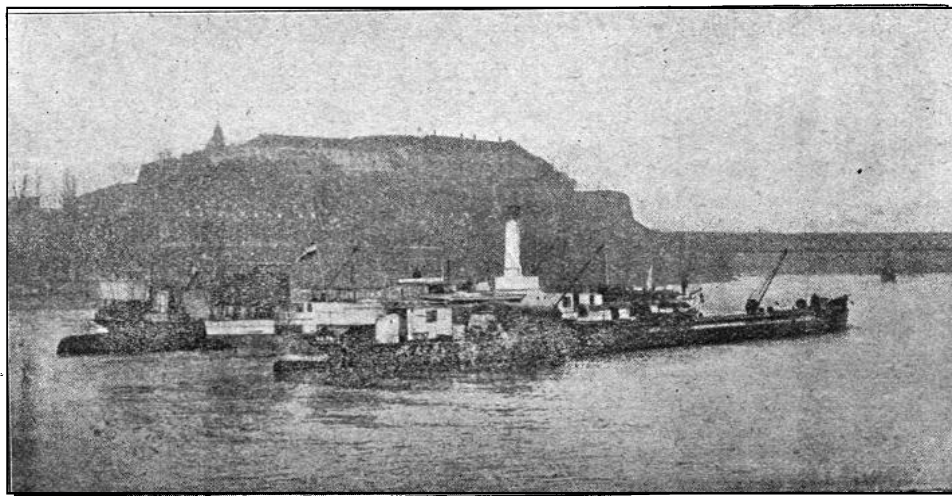
sikerét délmagyarországi szerbjeink hazaárulására alapították. Kétségtelen, hogy az első napokban a bizonytalan helyzet miatt a kormány kivételes rendszabályokra kényszerült, több helyütt fordultak is elő kémkedési és egyéb esetek, egyes vidékeken izgattak is alattomosan, de mindezek csak a háború rendes kísérő jelenségei voltak és rendsza-

Oly hosszú határvonal mentén, mint amilyen monarchiánkat Szerbiától elválasztja — tehát a Duna-vonal Orsovától Belgrádig, a Száva-vonal Belgrádtól a Drina torkolatáig és végül a Drina egész folyása le Bosznia legdélibb csúcsáig —, ilyen hosszú vonal mentén egyaránt túlnyomó erővel csak az esetben léphetett volna fel hadseregünk, ha kizárólag szerb háborúra kellett volna készen állnia. A nagyhatalmak részéről fenyegető bonyodalmak tették szükségessé, hogy a szerb harctéren kisebb, a szerb haderő nagyságának megfelelő seregekkel lépjünk fel s általában való túlerő nélkül törekedjünk a sikerre.

Szerbia földrajzi helyzete kétségtelenül stratégiai előnyökkel szolgált nekünk. Hazánk déli határvonala s Bosznia drinamenti keleti határa, mint egy villának a két ága, fogja közre

Szerbiát. Ez a két ág jelöli meg azt a két oldalt is, ahonnan Szerbia ellen természetes támadási vonal kínálkozik a mi területünkről működő seregek számára.

E viszonyok szerint a legtermészetesebb támadási vonal egyrészt a Száva, másrészt a Drina felől adódott a két folyó közé eső szerbiai szögletnek közrefogásával. A monarchia és Szerbia határának ez a centruma. Minden másirányú támadás ettől a centrumtól messze, félreesett volna. Tehát félreeső lett volna egy főtámadás a Morava völgyén keresztül, amely Szendrőnél (Szemendria) nyílik a Dunára s a Száva szögletétől több száz kilométerre esik. Úgyanígy téves lett volna egy főtámadás csak Belgrádon keresztül, amely szintén oldalt esik a döntő fontosságú Drina—Száva-szöglettől. És téves dolog lett volna csak Bosznia délkeleti határán Uvác—Visegrád tájáról kezdeni támadást. Mindezek a támadó vonalak ugyan alkalmasak arra, hogy a központi hadműveletek haladása folyamán felhasználtassanak, mint a Száva—Drina-szögletből való főhadművelet kiegészítő mozdulatai, de magukban együtt, vagy külön-külön sikerre nem vezethetnek s az operáló hadsereget nagy kockázatnak szolgáltatják ki. Emellett elvonják a haderőt olyan területekről, amelyeket az ellenség betörésétől megóvni a

Pétervárad.

•Kilophots_ Wien_felvétele.

bályaink súlya alatt mindjárt összeomlottak. Csapataink hőstetteinek egész sorozata bizonyítja, hogy a monarchia katonái nemzetiségi különbség nélkül, akadályt nem ismerve vették ki részüket ebből a gigászi küzdelemből.

AZ OFFENZIVA TERVE.

A Szerbia elleni támadó hadműveletre első útmutatást épp úgy a támadás céljának — ezúttal a szerb államterületnek — földrajzi fekvése, határviszonyai, közlekedési útjai és vasútai adtak, mint minden egyéb hadműveletre. Mindennemű hadműveletnek évezredes tapasztalatból kialakult alapelve az, hogy hacsak nem léphetünk fel a harc vonal minden pontján egyaránt túlnyomó erővel, igyekeznünk kell a ránk nézve legfontosabb és az ellenségre legkényelmetlenebb ponton halmozni fel erőink tömegét, míg a többi pontokon csak éppen annyi erőt tartunk, amennyi az ellenség foglalkoztatására, lekötésére, vagy esetleges ellentámadásának feltartóztatására elegendő. Ilyetén feladatuknál fogva ezeket a csapattesteket lekötő, néha helyálló csoportnak nevezhetjük, szemben a fent említett csapattestekkel, amelyeknek támadó- vagy áttörőcsapat a nevük.

helyezte s azokat a lakókat, akik a városban akarnak maradni, arra kötelezte, hogy ellenséges támadás esetére 40 napra való élelmet szerezzenek be. Egyebekben pedig hadvezetőségünk, számolva saját terveivel, a sarajevoi vonalak védelméről a rendelkezésére álló erő arányában gondoskodott anélkül, hogy a mi földrajzi helyzetünk adta kétoldali átkarolás előnyét feláldozta s a természetes tervtől eltért volna.

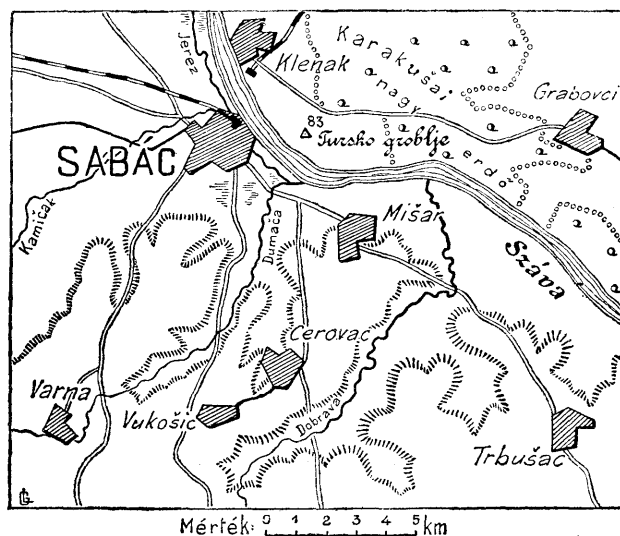
Az volt csak a kérdés, milyen feladatot szabjanak meg déli haderőink számára: támadó vagy védő feladatot. Hogy a kettő közül melyiket kell és lehet választani, azt a nemzetközi helyzet s különösen Oroszországgal való fenyegető hadiállapotunk alakulása szabhatta csak meg. Ezenfelül tekintetbe kellett venni, hogy az előző évi balkáni háborúban megedzett és diadalmas szerb hadsereget nem volt tanácsos teljes érintetlenségben meghagyni a monarchia déli határán. Fontos volt ez külpolitikai szempontból — hogy a balkáni népek előtt erőnket megmutassuk — és katonai szempontból — hogy a szerb hadseregre csapást mérjünk addig is, míg az északi nagy hadszíntéren való sorsdöntő mérkőzésünk megengedi azt, hogy a déli ellenséggel is leszámoljunk.

Mind e szempontok vezethették hadvezetőségünket, amikor az offenzív fellépést határozta el azzal a szándékkal, hogy az első lesújtás után, ami a déli határainkon való ellenség erejét gyengíteni fogja, a délre rendelt haderők egy részét is északra viszi. A számítás alapjául az szolgált, hogy az orosz roppant túlerő felvonulása több időt vesz igénybe, mint amennyire nekünk szükségünk van, hogy a szerbeken rajtaüssünk s az első csapás után erőink egy részét visszavonva, az északi harcra felszállítsuk.

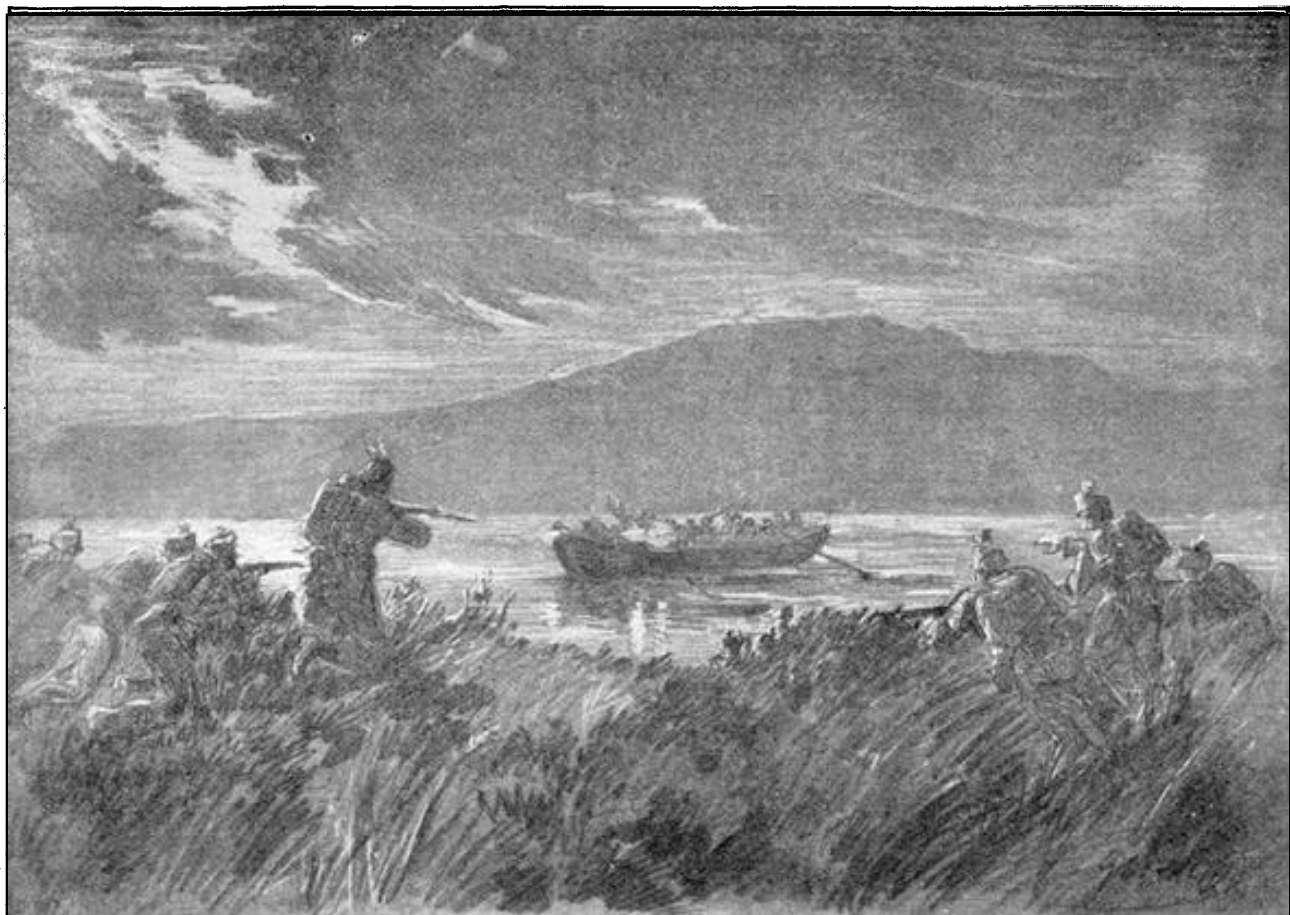
A részletes mozgósítás harmadik és negyedik napja közötti éjszakán, tehát július 30-ika és 31-ike között kezdődött meg a csapatok szállítása a déli harcra, ahol a Szerbia elleni rövid támadó hadjáratra három hadseregünk vonult fel: a Böhm-Ermöllí vezérelte második hadsereg, mely állott a budapesti 4-ik hadtestből, a temesvári 7-ik hadtestből és a 20-ik honvédgyalogsztályból: a Frank Liboriusz gyalogsági tábornok vezette ötödik hadsereg és végül a Potiorek tábornok közvetlen parancsnoksága alatt álló hatodik hadsereg, mely Bosznia-Hercegovina és Dél-Dalmácia csapataiból alakult. Ezek a felvonult szervek seregtettek átvették a határvédelmi különítményektől most már a felderítés feladatát. Lehetőség szerint tisztázni kellett

ugyanis az ellenség erőinek eloszlását, csoportosítását, ami kétféle módon történt meg. Az egyik a hadászat régi eszközeivel, hírszerző járőrök, kémjáratok és úgynevezett felderítő különítmények kiküldésével történt. Ezek a rendszerint kisszámú csapatok vagy őrzékek behatolnak az ellenség területére, lehetőleg észrevétlenül figyelik meg állásait, felvonulásának irányait, esetleg harcra vezető előnyomulásokkal is kipróbálják, hogy az ellenséges harc vonal különböző pontjain milyen erők vannak jelen.

A déli harcra a jelentékeny folyami akadályok miatt aránylag kisebb mértékben folyt ez a fajta felderítés. Annál nagyobb szolgálatot tettek a repülőgépek, amelyek pár óra alatt több száz kilométernyi szerb terület felett repülve el, bepillantást nyertek az ellenséges felvonulás mélyébe. Ezen felderítőszolgálat, valamint a határon való szerb mozdulatok adataiból kialakult az a kép, hogy a szerbek a Száva-Drina-szögletben védelmi állást foglalnak el, ellenben délen támadó szándékaik vannak. Itt tehát két egymástól messzeeső ellentétes offenzív gondolat állott szemben egymással. A mi támadási szándékunk Szerbia stratégailag egyik legfontosabb része ellen irányult azzal a céllal is, hogy a magyarszlavon határok közelében gyülekezett szerb csapatokat hátrább szorítsa. A szerbek offenzívája egy katonai szempontból mellékharctérre irányult, a monarchia legdélibb csúcsát képező terület ellen, amelynek központja Sarajevo. Ennek az offenzívának még sikere esetén sem lehetett döntő jelentősége a déli harcra való helyzetünkre, ámbár a szerbeknek

Sabac környékének térképe. A Nagy Háború eredeti rajza.

A kecskeméti 38-ik gyalogezred Csernus nevű szakaszvezetője hét emberrel megakadályozza 50 szerbnek a Száván való átkelését Jakovándl.

Glock Tivadar 38-ik gyalogezredbeli századosnak a helyszínén készült rajza.

szemlátomást kedves volt, nem annyira katonai, mint inkább politikai okokból. A szerbek lakta boszniai vidékek elárasztása, a régi szerb hódító ábrándnak, Bosznia elfoglalásának megvalósítása, a trónörökös gyilkosainak, Principnek és társainak kiszabadítása izgathatták a hatásvadászó szerb politikát.

A mi támadó tervünk iránya ellenben döntő hatású lehetett a déli harctéri helyzet további alakulására s alkalmas arra, hogy a szerbeknek súlyos veszteségeket okozzon.

ÁTKELÉS A SZÁVÁN. SABÁC BEVÉTELE.

Támadó hadjáratunk megkezdéséhez mindekelőtt nagy természeti akadályokat kellett legyőznünk. Hatalmas folyók: a Duna, Száva és Drina választottak el bennünket az ellenségtől; ezeken kellett először átkelni, hogy Szerbia belsejébe hatolhassunk. A támadó hadműveletek megkezdésére tehát emiatt is különös előkészületek voltak szükségesek.

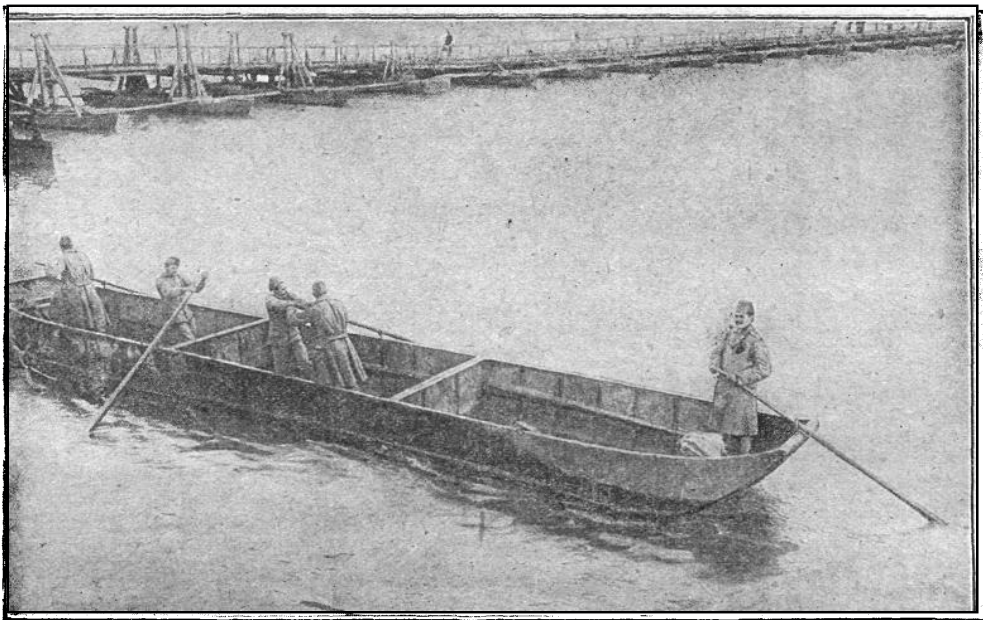
A folyón való átkelés az ellenség közelében amúgy is a legnehezebb vállalkozások közé tartozik. A hadtörténelem ugyan alig tud rá példát, hogy ilyen átkelés nem sikerült volna, ha a kellő számítással hajtják végre; viszont azonban igaz, hogy minden ilyen átkelés sok áldozatot követel. A feladat tehát elsősorban az, hogy ennek az áldozatnak nagyságát csökkentsük. Épp ezért többnyire csak éjjel szokták végrehajtani olyképpen, hogy az átkelési helyet gondosan megválasztják, a szándékot ügyesen leplezik és az ellenséget félrevezetik. Rendszerint több helyen és feltűnő előkészületekkel színleges átkelést kell rendezni s az ellenséget teljes bizonytalanságban tartván, a főszereg egy részét nem várt helyen csónakokon, hajókon a túlsó partra kell szállítani. Az így áthajózott csapatok feladata aztán, hogy az ellenséges ellenállást a túloldalon megtörjék és a híd verését lehetővé tegyék.

Ezeknek a csapatoknak feladata rendszerint emberfeletti és helyzete mindenkor nagyon kockázatos. Ha ugyanis az ellenség félrevezere-

tése az átkelési hely tekintetében nem sikerül s e réven nagyobb ellenséges csapattek idejekorán érkezhettek a mi kiválasztott átkelési helyünkhöz, akkor könnyen megtörténhet, hogy az ellenséges folyamparton lábát megvető csapatunk, mely a szélesebb folyó-

lyet napokon át való elleplző hadműveletek és csatározások előztek meg, különösen a Duna és a Száva partján azzal a célzattal, hogy az ellenséget félrevezessük és bizonytalanságban tartsuk a felől, hol tervezzük a valóságos átkelést.

A Zimony és Mitrovica városok között

Bosnyákok hidat vernek a Szávan Klenák és Sabác közt.

víz által teljesen el van szigetelve többi csapatunktól, vereséget szenved, mielőtt még megépült volna a híd, melyen a többi csapat átkelne, vagy mielőtt a már kész hidon a megfelelő számú csapattek átvonulhattak volna az első támadó csapatunk támogatására. Az ellenséges földre először átkelt csapat győzelmes helyállása tehát döntő jelentőségű, Veresége vagy lehetetlenné teszi a hidverést s ezzel nagyobb csapattek átkelését, vagy magát a hidon való átvonulást akadályozza meg, mert e vereség által a hídfő védtelenül marad s az ellenség által könnyen elpusztítható, mert hisz a hidon átvonulóban levő, összesűfolt csapatok maguk semmiképp sem védekezhetnek.

Hadseregünknek a hidverésre már békében összeállított hídfelszerelése van, melynek alkatrészei kocsikon szállíthatók: egy ilyen »hadihíd-készletből« rövid idő alatt 53 méter hosszú hidat lehet verni. A munkálatokat külön erre a célra iskolázott páratlan ügyességű utászcsapatunk végzik.

Az osztrák-magyar hadsereg 1914 augusztus 11-ike és 12-ike között való éjjel kezdte meg támadó előnyomulását, offenzíváját, ame-

lyet napokon át való elleplző hadműveletek és csatározások előztek meg, különösen a Duna és a Száva partján azzal a célzattal, hogy az ellenséget félrevezessük és bizonytalanságban tartsuk a felől, hol tervezzük a valóságos átkelést. A Zimony és Mitrovica városok között majdnem félkört alkotó Szávafolyón több természetes átkelési hely kínálkozik és pedig: Mitrovicánál, Klenák és Sabác, Kupinovo és Drenovácánál stb. Mindezekben a helyeken színlelt átkelési kísérleteket kellett tenni az ellenség félrevezetésére. Az osztrák-magyar második hadsereg, mely a Száva vonalán állott, augusztus tizedikén és tizenegyedikén kezdte meg valójában ezeket a leplező műveleteket. Feltűnően csoportosította a csapatokat Kupi-

novo körül, mely a Száva félkörvonalának körülbelül a közepén van, Kupinovótól észak felé Pecsineszi községig tüntetőleg gyülekeztek a csapatok, amelyek azután még tizenegyedikén megindultak keleti irányban a Szávanak az Obrenovac község által jelzett folyamszakasza felé. A feladat az volt, elhíttetni a szerb hadvezetőséggel, hogy az Obrenovac és Zimony—Belgrád közé eső Száva-szakaszon akarunk áttörni. Ez a terv annál hitethetőbb volt, mert attól a ponttól fogva, ahol a Száva félköre Obrenovacnál északra kanyarodik, Belgrád és a környékbeli terület épp úgy benyúlik Magyarországra déli határai közé, mint a Drina—Száva-szöglet. Természetesnek látszott tehát az a szándék, hogy egy Belgrád háta mögött való ilyen áttöréssel elvágjuk a Belgrád és környékén levő szerb csapatokat hátulról s egyenesen előnyomulunk Szerbia belseje felé. A szerb hadvezetőség, nyilván megtévesztve a színlelt hadművelet által, részben arra felé csoportosította előretolt határőreinek egy részét. A másik rész a Drina északi folyása mentén Bosnia határán foglalt állást, mert ötödik hadseregünk azon a vidéken a Bjelina és Zvornik közötti vonalon

hasonló tüntető tevékenységet fejtett ki. Ám a mi csapataink még ugyanaz éjszaka nagyrészt visszatértek ugyanazon az úton, amelyen kelet felé elindultak, sőt erőltetett menetelésben — egy-egy csapat negyven-ötven kilométert megtett — most már nyugat felé haladtak Klenák szávamenti községhez, amely Sabáccal szemben van. Ide és egyéb átkelési pontokhoz vonultak a Száva parttól távolabb eső központi fekvésű községekből is a csapatok, s mialatt a Száva más pontjain is hasonló elleplező műveletek folytak le, tizenkettedikén, részben való mozgósításunk tizenhetedik napján megtörtént a szerbekre nézve meglepő hadművelet.

Ezen a napon egy mindhárom fegyvernemből (gyalogság-, lovasság- és tüzérséghől) összeállított csapat (katonai műnyelven »különítmény«) azt a feladatot kapta, hogy éjnek idején erőszakolja ki a Száván való átkelést. Mind e hadműveletekről, amelyek a Száva és a Drina mentében több helyütt egyszerre folytak, a nagy nyilvánosság semmit sem tudott. Csak az augusztus 13-án este kiadott vezérkari jelentésben történik utalás arra, hogy valami készül a déli harctéren. Ez a jelentés ugyanis utolsó pontjában ezt adta hírül:

»A délkeleti eseményekről, a még kívánatos titoktartás okából, konkrét adatok ma sem bocsáthatók még nyilvánosságra.«

Amikor ez az első hivatalos célzás a nyilvánosság elé került, akkor már megtörtént az első nagyobb összecsapás a déli harctéren, még pedig szerb földön: csapataink Klenák szlavóniai község mellett, Sabáccal szemben, átkeltek a Száván, behatoltak Szerbiába s már az ellenség földjén vívták első csatáikat, a további csapatok átkelésének biztosítására.

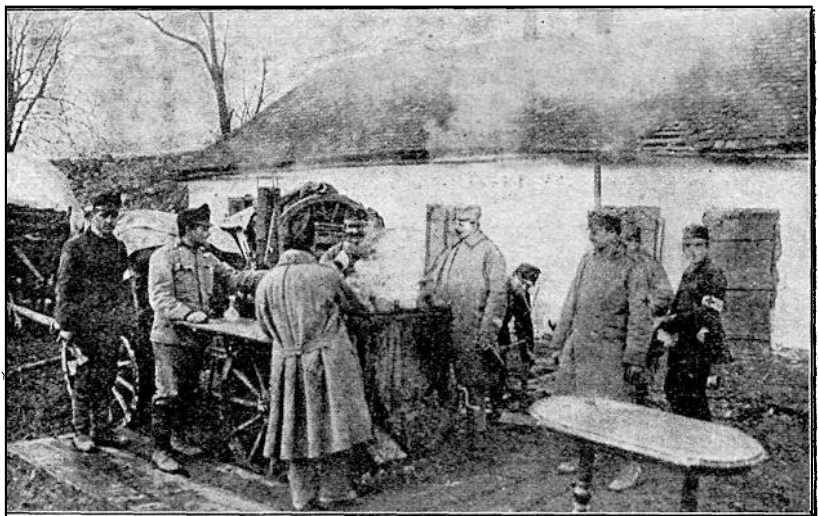
Augusztus 11-ikén, kedden éjjel tizenegy órakor kezdték a merész vállalkozást, miután előbb tettenértek néhány árulót, akik az éjszaka sötétjében a mi csapataink háta mögött húzódó dombokról, meg a Klenák közelében levő kolostorból fényjeleket adtak a túlparton levő szerbeknek. Az árulókkal a hadijog értelmében gyorsan végeztek, s hogy a szerbeknek ne legyen idejük az esetleg sikerült fényjelzések nyomán ellenintézkedéseket tenni, azonnal megkezdték az átkelést.

Az ellenség gyilkos tüzelése mellett is

halálmegvetéssel eveztek át utászaink az előkészített pontonokon és bámulatos gyorsasággal szállították szerb földre előcsapatainkat. A szerbek tüzelését a mieink nem viszonozták, mert attól tartottak, hogy az éj sötétjében megvillanó lövések elárulják helyzetünket. Ez az óvatosság tényleg üdvösnek bizonyult, az ellenség a vak sötétségben nem tudta megítélni, hogy hol mennyi erő lehet és hol fog a főerő átkelni. Így rövid kézítusa után futva menekült vissza.

A partraszállott csapatok most már ellenséges területen ásták be magukat a földbe és élénk tüzelést kezdtek a visszavonulókra. Majd szuronyrohammal egyre előre haladva annyira hátraszorították őket, hogy a hídverést lövéseikkel már nem zavarhatták. A hátraszorított szerbekkel való állandó tüzelésnek védelme alatt kezdődött a hídverés. Ez se tartott soká. Alighogy állott a híd, egymás után vonult át rajta a sok gyalogszázad, egymás után fejlődött a túlsó oldalon rajvonalba és nyomult előre mindinkább beljebb az ellenséges területre. A gyalogság előnyomulását az innenső parton felállított tüzérségünk lövései eredményesen támogatták, úgy hogy 12-én, tehát még aznap, az osztrák-magyar hadsereg legelső hősei — József királyi herceg hadosztályának csapatai — bevonulhattak Sabácba.

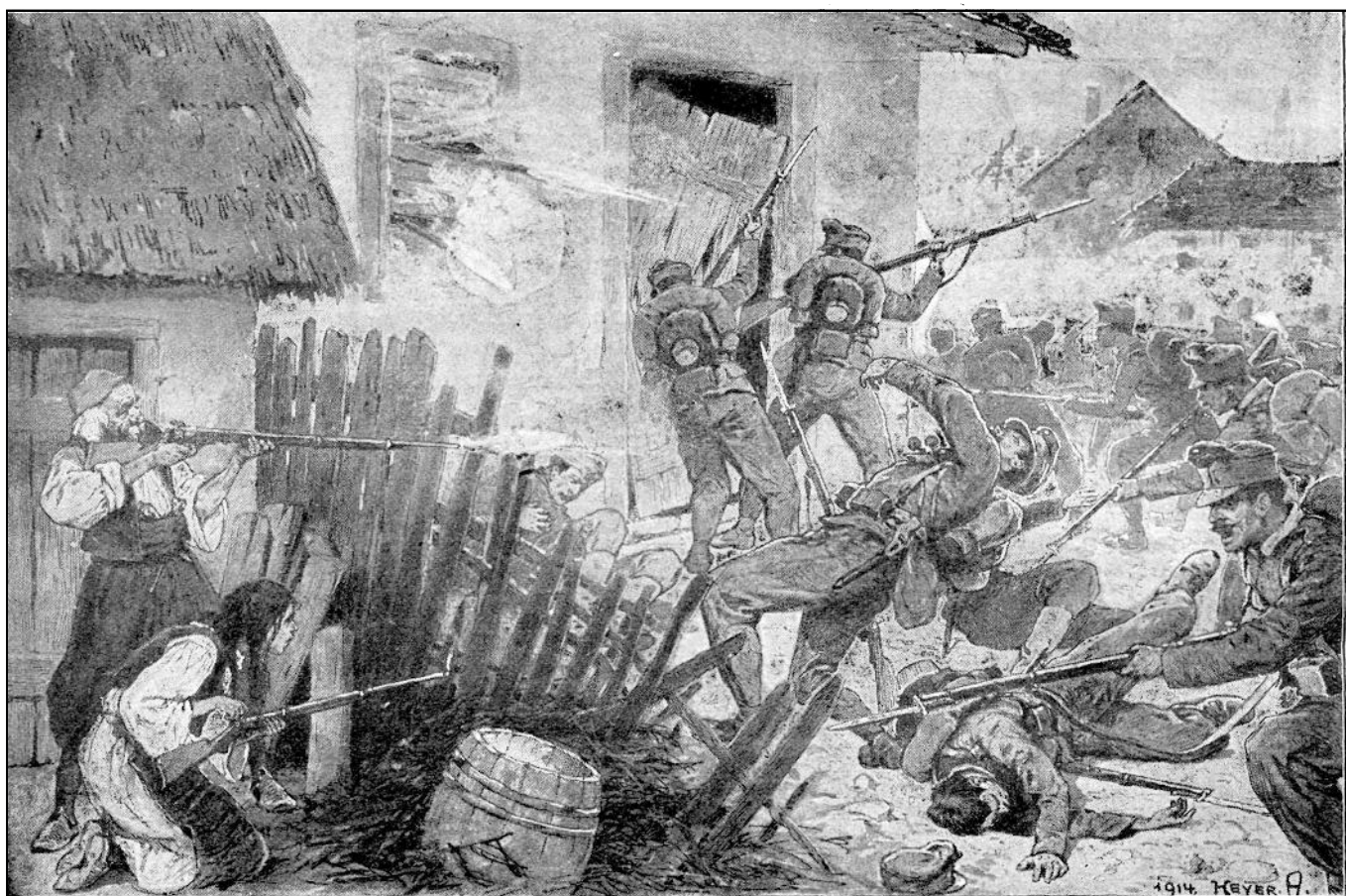
Előbb azonban harminc főnyi s két tiszt

Katonáink Sabácban. Készül a friss ebéd.

Bálint János felvétele.

vezetése alatt álló különítményünk járta be a várost annak megállapítására, van-e benne ellenséges katona. Sem komitácsinak, sem rendes szerb katonaságnak nyomát nem találta. Fehér lobogó volt mindenütt s a lakosság látszólag békés kíváncsisággal várta az első

Utcai harc Sabác utcáin 1914 augusztus 14-én.

Heyer A. rajza.

osztrák-magyar csapatokat. A különítmény ezzel a jelentéssel visszatért az ezredhez — a 44-ik gyalogezredhez —, melynek egyik része erre bevonult a városba s azonnal hozzáfogott a szükséges biztonsági intézkedésekhez: drótsővényeket vont és kisebb sáncokat hányt a város külső határán, hogy az elfoglalt fontos pontot esetleges ellentámadás ellenében megtarthassa.

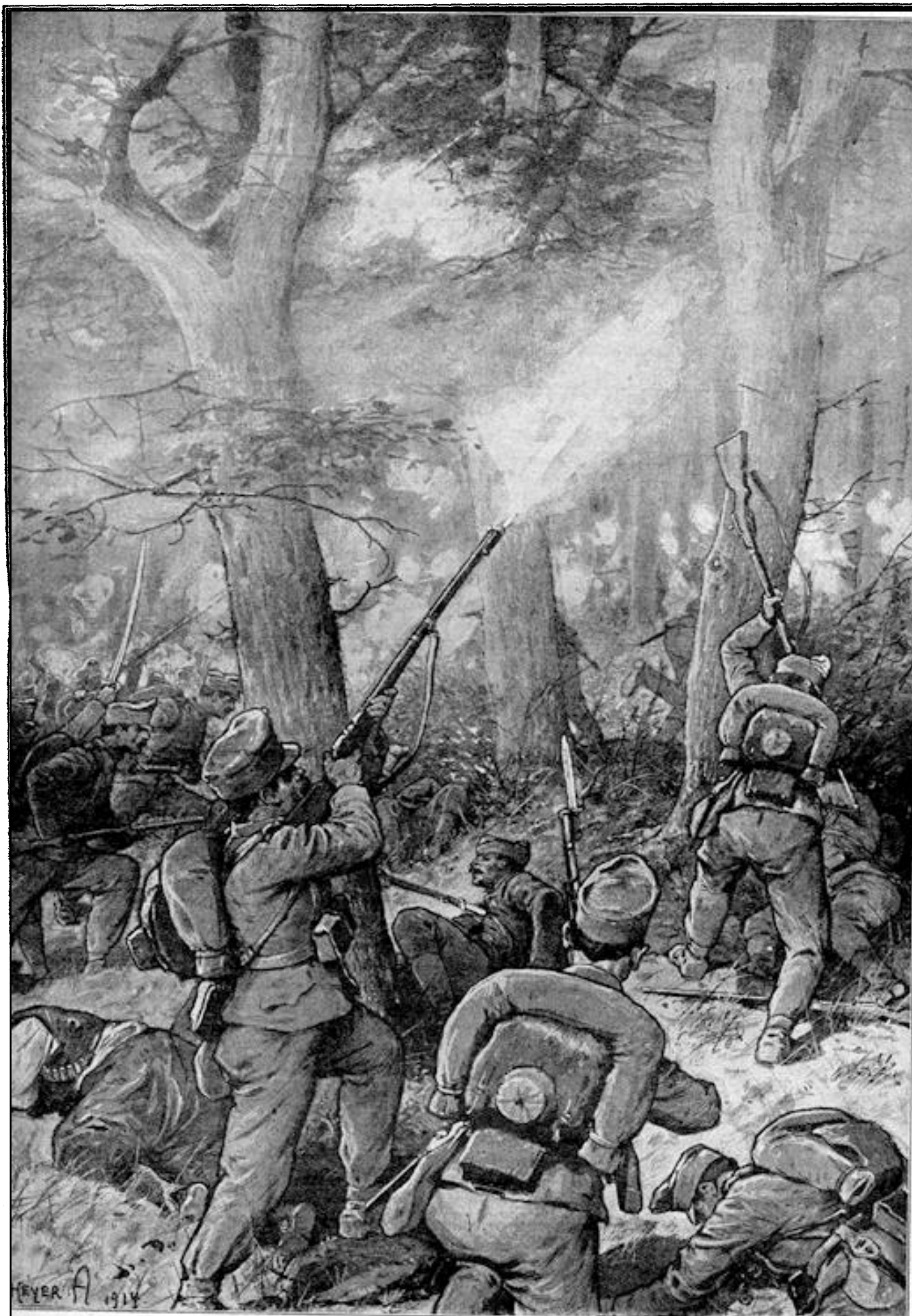
Történelmi jelentőségén kívül fontos volt Sabác városa, mert útcsomópont úgy Lozsnica, mint Szerbia belseje, Valjevo felé és a szerb fővárossal is egy a Száva déli partján húzódó fontos műút köti össze. Sabáctól Lesnicán keresztül Lozsnicára vasút vezet, így kereskedelmi forgalma meglehetősen nagy s a termékeny Macsva kulcsponyjának tekinthető.

Mialatt a bevonult ezred katonái ezzel a munkával voltak elfoglalva, egyszerre váratlan orvtámadás érte őket. Ekkor láttuk először, hogy Szerbia lakossága mennyire nem hajol meg a nemzetközi egyezmények előtt s mennyire nem méltó arra, hogy egy kultúrállammal, nagyhatalommal vegye fel a harcot. Bántatlan

polgárok hátulról lőttek katonáinkra, az orvharcból nők és gyermekek egyaránt kivették részüket s az eszközökben nem válogatva, rejtékelyeik mögül, házak ablakaiból, hátulról orozva lőttek vagy dobtak bombát csapatainkra. Ezzel tetézte Szerbia azt a jogellenes eljárást, hogy bandákat szervezett »komitászik«-ból, polgári ruhába bujtatott, a legkülönbözőbb fegyverekkel felszerelt, gerillaharcot vívó kétes existenciákból. Csapataink hamar elfojtották ezt az orvtámadást és 13-án folytatva a védőmunkálatokat, egyben összerelték a város megmaradt férfilakosságát, hogy hasonló orvtámadás ne ismétlődhessen.

A SZERBEK ELLENTÁMADÁSA SABÁCNÁL.

Augusztus 14-ikén délelőtt azonban újból kezdődött a lakosság zendülése. Ezuttal nők és gyermekek vettek benne részt. Még folyt a véres utcai harc, még azzal volt elfoglalva a vitéz magyar ezred egyik része, hogy házról-házra járva küzdje le a fegy-

*Katonáink elkeseredett erdei harca a szerbekkel Sabáctól délre,
1914 augusztus 18-ikán.*

Heyer A. rajza.

vertelen lakosság álnok zendülését, míg az ezred másik része éppen ebédre készült, mikor egyszerre riadó harsant el a város minden pontján s a gyülekező csapatokat Sabác keleti része felől rendes szerb katonaság támadta meg. A szerb hadvezetőség ugyanis közben értesült már Sabácnál való átkelésünkről s nyilván gyorsított meneteléssel irányította oda csapatait. Hogy a szerb csapat vezetősége mennyire tájékozva volt a helyzetről, bizonyítja az, hogy kelet felől támadott, vagyis arról az oldalról, ahol katonáink a védelmi munkálatot még meg sem kezdhették, ahol drótsövény nem volt. Véres harc fejlődött ki, amelyben katonáink hallatlan vitézséggel verték vissza a számra nézve túlerős ellenséget. Közben megérkezett egy másik gyalogezred két zászlóalja is, míg tüzérségünk a Száva tulsó partjáról küldte srapeljeit a város keleti oldalára. Kisszámú csapataink egész délután és éjjel tartották Sabácot a szerb ellentámadás ellen, amely pedig majdnem háromszoros túlerővel történt. 14-ikén és 15-ikén a budapesti negyedik hadtest csapatainak nagy része sorjában átkelt a Száván s olyan súlyos veszteségeket okozott a szerbeknek, hogy azok Sabác alól dél felé voltak kénytelenek visszavonulni. Csapataink nyomon követték őket s körülbelül 35—40 kilométernyire nyomultak elő két párhuzamos vonalon egész Dobrics községen és Pricinovicon túlig. E ponton jutottak kölcsönhatásba a mi ötödik hadseregünkkel, amely augusztus 14-ikén, mialatt az ellenség határvédő erőinknek nagy részével a sabáci harcokban volt elfoglalva, két ponton átkelt a Drinán s nyugatról szorongatta a szerbeket, kiegészítve a Száván át való északi támadásunkat. A Sabác felőli hadműveleteknek ez a része már egybetartozik az alább következő drinamenti előnyomulásunkkal, amellyel egységes hadműveletbe forr össze. A sabáci harcokban először állt tűzpróbát hadseregünk, amely félszázad óta nem volt háborúban s haditapasztalatokkal alig rendelkezett. Még a boszniai okkupáció óta is, mely pedig a monarchia haderejének aránylag igen kis részét kényszerítette fegyverbe, negyedfél évtized telt el. Amellett ez a gerilla-háború, még ha nem is lett volna a messze múltban, alig szolgálhatott tanulságokkal az olynemű rendszeres hadviselésre, amilyenre a balkáni háborúban gyakorlott, győzelmes és tapasztalt szerb csapatokkal és hadvezérekkel szemben szükség volt. A hadigyakorlat hiánya ellenére is a Sabácnál benyomult csapatok — leginkább magyar

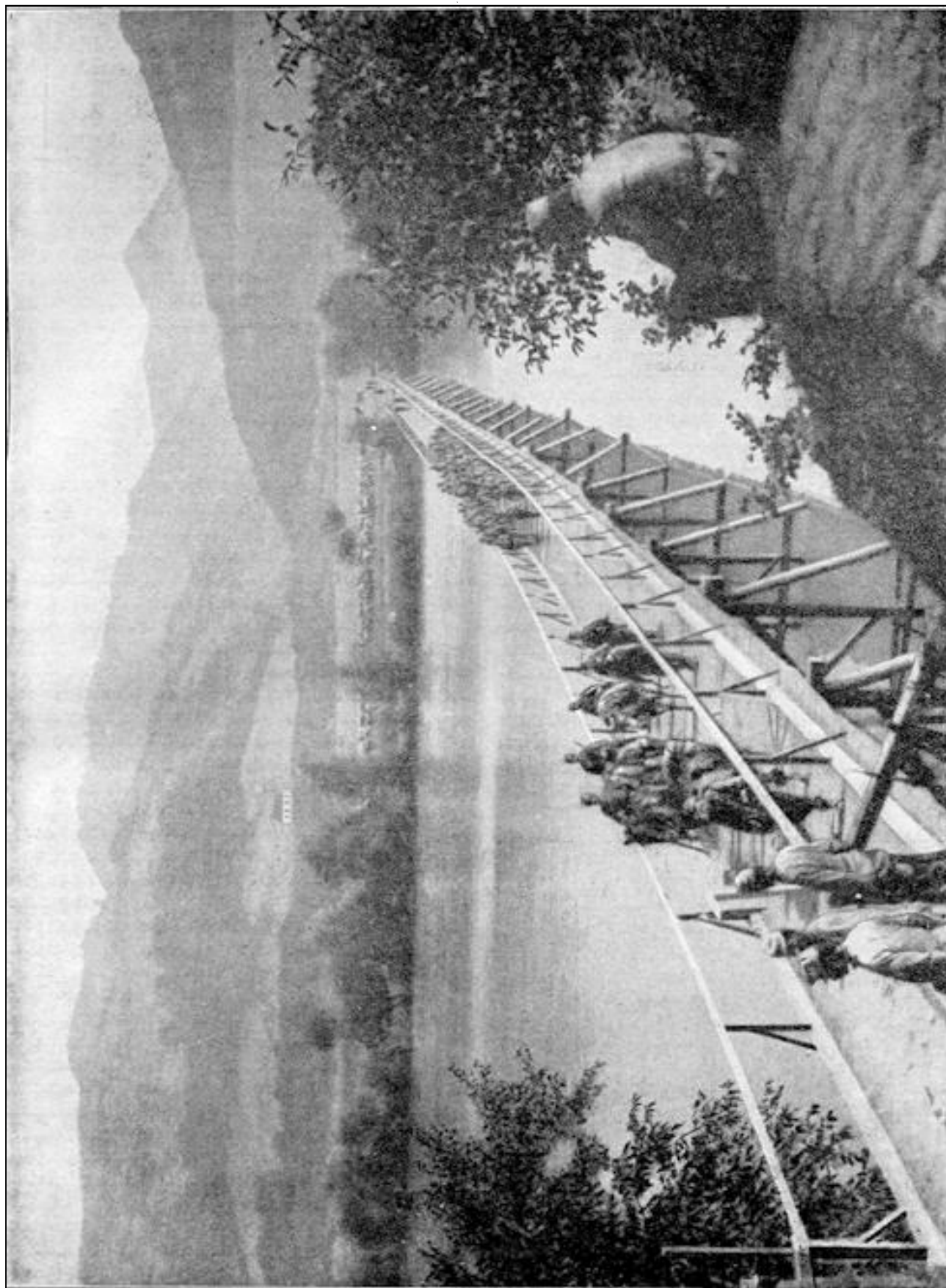
csapatok voltak — bámulatos hősiességet tanúsítottak s a Sabác körüli harcokban a legtöbbször túlerős ellenséggel szemben úgy erkölcsi tekintetben, mint teljesítőképeség dolgában fölényben levőknek mutatkoztak.

Nem változtat ezen a hitelesen megállapított tényen, hogy eleinte egyes emberek és kisebb csapatok itt-ott válságos helyzetbe kerültek az ellenség álnok, alattomos harcmodója, furfangja és általában orvtermészete folytán. A szerbek a nemzetközi szokásjog megengedte hadicserek fogalmán messze túlmenő fogásokkal éltek. Alkalmat adott erre az a terep, amelyben a Sabác körüli és Sabác-tól délre eső harcok lefolytak. Végenélküli kukoricaföldek, erdők és sok helyütt bozótos, halmos vidék ez, amely az áttekintést és a csapatoknak egyöntetű akcióját, egymással való összeköttetését föltöbb megnehezíti. Amellett az ellenségnek ezernyi búvóhelyet ad különösen késő nyáron, amikor a természet növénydísze teljes pompájában van s az embermagasságnál jóval nagyobb kukorica, a fák és cserjék sűrű lombja minden mozdulatot eltakar. Fák koronájába rejtett gépfegyverek, fák ágai között rejtőzve lövöldöző ellenséges csapatok, az óriási kukoricatáblák barázdái között hasonfekvő és lesből támadó komitácsik; békés parasztok, akik ártatlan képpel haladnak el egy-egy kisebb csapatunk mellett, hogy hátuk mögött száz lépésre elrejtőzve, egyszerre kisebbfajta golyózáport zúdítsanak orvul a mi embereinkre; a szuronyrohamnál magukat sebesülteknek vagy halottaknak tettető szerb soroskatonák, akik ezáltal elkerülik katonáink öldöklő erejét, de a szuronyroham elvonultával egyszerre felugrálnak és hátulról rohanják meg csapatainkat: ezek s más efféle alattomoságok napirenden voltak ezekben a harcokban. A mi katonáink elszántsága, mindent elsodró, sőt néha a harci okossággal is ellenkező szilaj heve hamarosan végzett ezekkel az álnok fogásokkal, amelyek bár itt-ott veszteséget okoztak nekünk, csapatainknak útját nem állhatták s a kivívott eredményeket valójában nem érintették. Ez az eredmény pedig döntő jelentőségű volt első szerbiai offenzívánkra s ebben foglalható össze:

1. A Száván való átkelést aránylag kevés áldozattal kierőszakoltuk.

2. Ellenséges földön hídfőt teremtettünk s ennek fedezetéül Sabácot elfoglaltuk.

3. Sabácot s ezzel hídfőnket két napon át háromszoros szerb túlerős ellentámadásával szemben nemcsak megtartottuk, hanem az

Osztrák-magyar csapatok átvonulnak a Drinán Szerbiába, az utászok által vert hadihídon.

W. Beck-felvétele.

ellenséget, súlyos veszteséget okozva neki, messze vissza is vetettük.

Ezért az eredményért a dicsőség a haditerv s a vezetés helyes volta mellett elsősorban a csapatokat illeti meg, azokat a magyar ezredek, amelyek mindjárt az első rohamba belevitték a magyar faj legszebb harci erényeit: a fáradalmakban való kitartást, a rettenthetetlen bátorságot s a mindent magával ragadó harci hevületet. Közülök maga József királyi herceg emelte ki a somogyi 44-ik gyalogezredet, amely a főhercegi altábornagy hadosztályának kötelékében a klenák—sabáci átkelés első és döntő harcait megvívta. Napiparancsot adott ki augusztus utolsó hetében, amely a magyar vitézségnek örökké emlékezetes dokumentuma: Ime a szövege:

»Mély megilletődéssel vettem részt a 44-esek dicső előnyomulásában, amint a Száván átkeltek. Láttam őket sűrű golyózáporban hősi módon, félelem nélkül kötelességükhöz híven előre menni. Tudtam, hogy ők példás katonák, de ma meggyőződtem róla, hogy ők a szó legszebb és legnemesebb értelmében hősök. Tisztek és legénység egyaránt. Mindegyikük példát szolgáltatott nekünk, melyhez hasonló a történelemben ritkán fordul elő, olyan példát, amelyet követnünk nekem és összes alárendeltjeimnek dicsőséges lesz.

Fájdalommal eltelve gondolok az elesett hősökre, kiket Isten és a történelem babérral fog övezni. Minden egyesnek halála olyan mélységes fájdalommal tölti el szívemet, mintha forrón szeretett tulajdon gyermekem lett volna

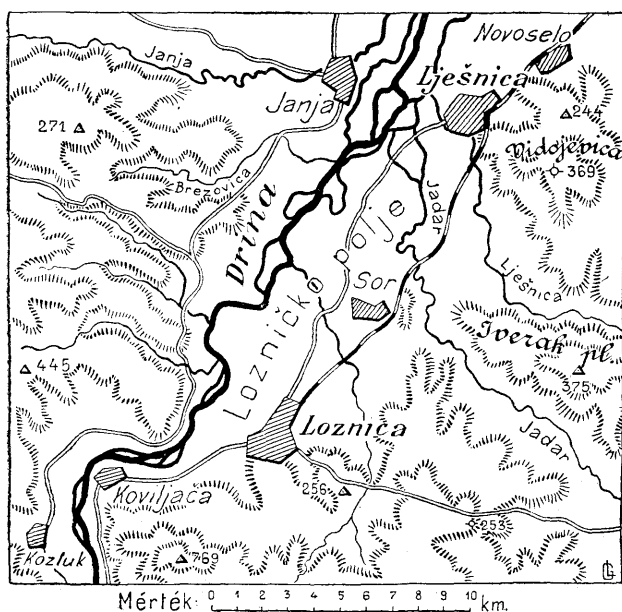
és emléküik örökké élni fog lelkemben. A Mindenható Isten kegyelmébe ajánlom őket!

44-esek! Dicső hősök! Édes fiaim! Valamennyiteknek kézzsoritásomat küldöm a legfelsőbb hadúr nevében, és megköszönöm nektek, hogy dicsőségtelken a hazának dicsőséget és a hadseregnek hírnevet szereztek. Egész hadosztályom örömmel és megilletődéssel köszönt benneteket és végtelenül büszke vagyok rá, hogy veletek küzdhetek tovább. Őszinte hálával és ragaszkodással küldöm nektek szerencsekívánataimat és kérem a Mindenhatót, hogy továbbra is oltalmazzon benneteket, és zászlótokat további fényesen ragyogó győzelmekhez segítse.»

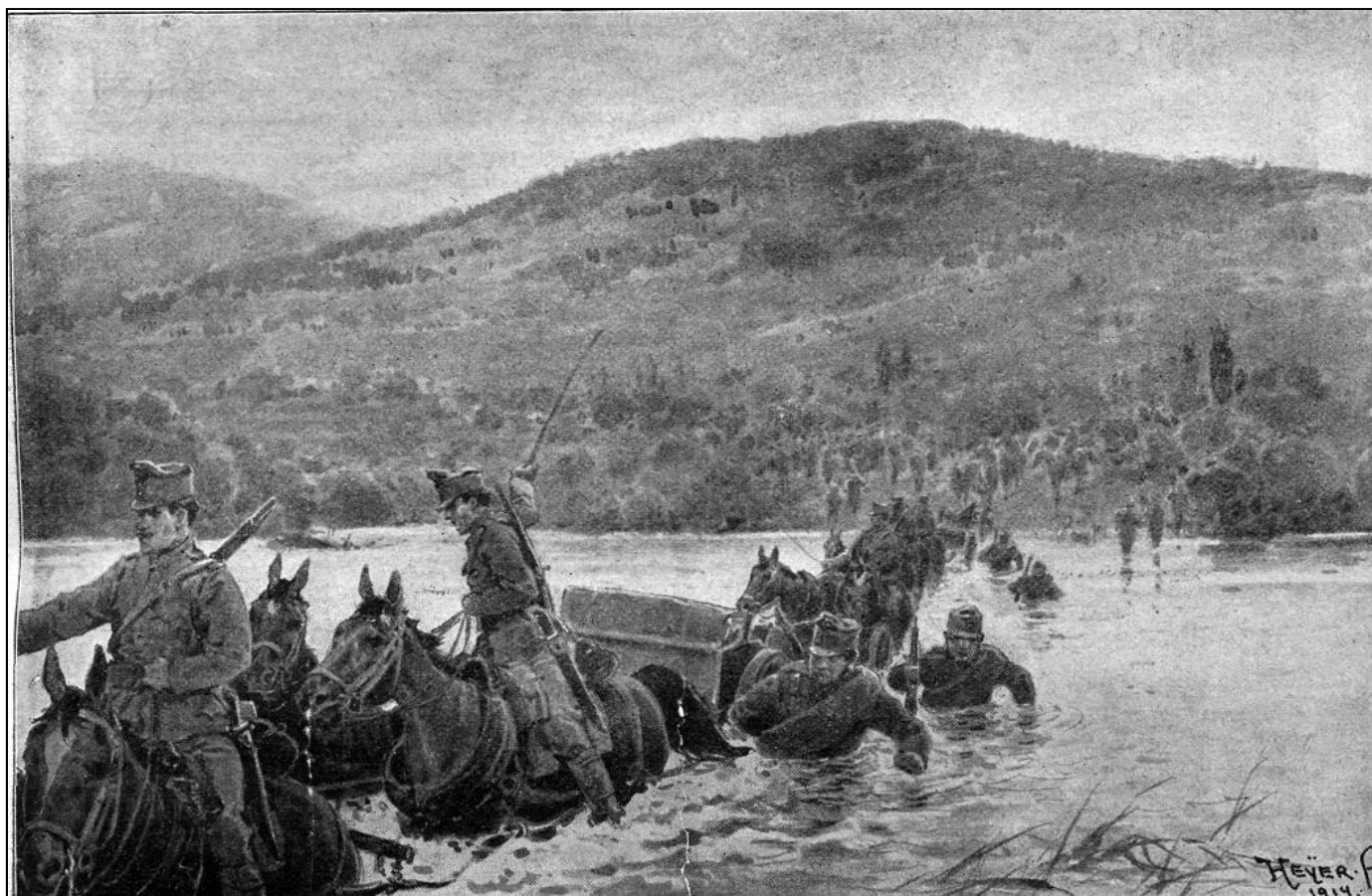
ÁTKELÉS A DRINÁN. A LESNICA-LOZSNICAI CSATA.

Az a hivatalos jelentés, amely a Száván való átkelésünket augusztus 14-én hírül adta, így fogalmazta meg Szerbia elleni támadó hadjáratunk megkezdését: »Csapataink több helyen ma bevonultak Szerbiába s a bevonuló pontokon az ellenséges erőket visszavetettük. Csapataink valamennyi akciója sikeres volt.»

A jelentésnek azokból a szavaiból — melyek szerint »több helyen« történt meg a bevonulás és »csapataink valamennyi akciója sikeres volt« — nyilvánvaló volt, hogy a sabáci támadással egyidőben más ponton is megkezdődött az előnyomulást. Ezek a támadópontok a drinai határszélen voltak. Határainknak Szerbia északnyugati szögletében szemben való átkaroló helyzete természetessé tette, hogy a támadást a két határvonal felől egyszerre kell megkezdni és végrehajtani. A szávai átkelésnek az volt a feladata, hogy az ellenség figyelmét magára vonja és a Drina—Száva-szögletben előretolt haderőket addig lekösse, amíg a Drinán való átkelés megtörtént. Augusztus 12-ről 13-ra virradó éjjel tették meg az első lépéseket a Drinán való átkelésre, mely teljesen úgy folyt le, mint a szávai átkelés. Ötödik hadseregünk részei keltek át először a Drinán Lesnicánál és a tőle délre 15 kilométernyire fekvő Loznicánál. A feladat itt is nehéz volt, bizonyos tekintetben még nehezebb, mint Sabácánál. A Drinának szerb partvidéke itt körülbelül két és fél kilométer széles sávban egészen sík terület, amelynek szélén közvetlenül a két helység mögött hirtelen száz-százötven méter magas dombvonul emelkedik. Ez a dombvonul, mint valami természetes bástya állta el az átkelő csapatok útját, a szerbeknek

76 A lesnica-lozsnicai vonal térképe. • Nagy Háborús ered. rajza.

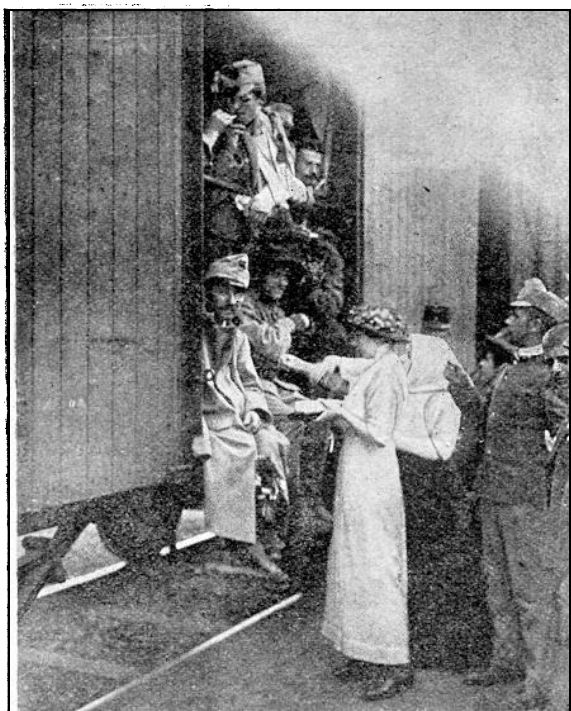

Tüzérségünk átkelése a Drina egyik gázlóján.

Heyer A. rajza.

kitünő áttekintést nyújtott az egész vidéken, amellett a dombvonal emelkedett voltánál fogva fáradságosan megközelíthető hadállást állított szembe a támadóval, míg a védőnek a felülről való kilövés előnyét nyújtotta. Lesnica és Loznica valósággal egy-egy kapu ebben a dombvidék által körülbástyázott mélyedésben. Jelentőségük annyira nyilvánvaló volt, hogy a szerbek már 1908-ban az annexió bonyodalmai közepette, amikor először akartak a monarchia ellen támadni, ideiglenes védőműveket készítettek a dombvonal taraján. Ezeket a lövészárkokat és sáncokat 1912-ben a balkáni háború idejében még jobban kiépítették és kiterjesztették. Csapatainknak tehát fedezetlen nyílt területről egy bonyolódott, több ágra szakadozott, posványokká szélesedő folyami akadályon keresztül kellett előnyomulniok erősen védett s modernül felszerelt magaslati állások ellen. Ötödik hadseregünk átkelő csapatai nagy vitézséggel oldották meg feladatukat. A szerbeket szuronyrohammal űzték ki a magaslatokon elfoglalt állásaikból s ezáltal lehetővé tették a Drinán való hídverést

mind a két helységgel szemben. Átkelt csapataink először szétverték a mocsaras bozótokban és kicsiny, de sűrű erdőterületeken elrejtőzött és orvmódon harcoló komitácsi-csapatokat, a szerb hadseregnek e veszedelmes, portyázó előcsapatait s aztán előnyomultak a magaslatok felé, amelyet már rendes szerb katonaság tartott megszállva. Támadásunk első célja Obres, a Loznica melletti magaslaton fekvő község volt, amelyet öt sáncvonallal volt megerősítve. Előbb azonban át kellett haladni a Sabáctól Loznicán át Koviljacába vezető vasútvonal magas töltésén, amelynek mind a két fala süppedékes mocsárterület, ahol a katonák lába minduntalan benne ragadt a földben. Hallatlan s minden egyes embert kimerítő erőfeszítés után végre felértek a vasúti töltésre. Itt azonban új akadály vágott elébük: az obresi magaslaton elhelyezett szerb tüzérség, amely tudta, hogy csapataink másfelől nem közelíthetik meg az obresi szerb hadállást s a vasúti töltés távolságát pontosan ismerte, pusztító srappelzapot zúdított rájuk. Bár katonáink futólépésben haladtak át ezen az ellenséges tüze-

Sebesült sabáci hősök fogadása. Bálint János felvétele.

lésnek annyira kitett területen, ez az előnyomulás mégis sok áldozatot követelt. Csapatunk, átvergődve a töltés túlsó felén levő süppedéken, szuronyrohamra mentek és mind az öt sáncvonalból kiverték az ellenséget. Így érték el a magaslatot. Ezzel a győzelemmel azonban az ütközetnek még nem volt vége. A falu templomtornyából, a házakból, a kertek és az utak fáiról folytonosan lövöldöztek a szerb katonák és közeledő katonáinkra — épp úgy, mint a sáncoknál — kézi gránátokat dobáltak. Minden házat külön kellett elfoglalni, némelyiket valósággal megostromolni. Ez volt az oka, hogy az obresi csata délelőtt 11 órától este 9 óráig tartott el. De végre a döntő fontosságú, megerősített magaslat birtokunkban volt. A magaslatok elleni rohamban különösen kitűnt két horvát ezred, a varasdi 16-ik és a zágrábi 53-ik gyalogezred. Reggelre kelve már készek voltak a hadihidak, amelyeken a zágrábi hadtest csapatai átkeltek a folyón és szembeszállottak azokkal az újabb szerb csapatokkal, amelyek 14-én délután ellentámadást kezdtek, hogy a magaslati állásokat tőlünk visszafoglalják. A szerbek nem érték be a nappali támadásokkal, hanem az augusztus 14-éről 15-re hajló éjszakán nagy vitézséggel végrehajtott több éjjeli támadást intéztek ellenünk, hogy csapataink további átkelését megakadályozzák.

78 A harcok itt rendkívül hevesek voltak. Csa-

pataink azonban az összes támadásokat visszaverték.

Ez volt az az időpont, amikor a Száva felől Sabácon át előretört második hadsereg csapatai a velük szemben álló szerb haderőt visszaszorították és mintegy húsz kilométernyire délre való előnyomulásokkal a Lesnicánál operáló szerb csapatok hátát fenyegették. Így történt, hogy a szerbek, miután a Száva és Drina felől működő csapataink között létrejött az összeköttetés, véres harcok után kénytelenek voltak Valjevó irányában visszavonulni. Csapatunk minden irányból üldözték a menekülés-szerűen visszavonuló szerbeket s úgy magában az ütközetben, mint az üldözés folyamán jelentékeny hadizsákmányt ejtettek.

A sabáci és drinai együttes előnyomulás és az ebből kifejtett első harcok hozták meg fegyvereinknek az első nagyobb győzelem örömét. Körülbelül három szerb hadosztályt ért itt súlyos vereség, melyek közül az egyik hadosztály Sabácnál, a másik két hadosztály Lesnica és Loznicánál volt hivatva megakadályozni a mi átkelésünket és előnyomásunkat. A győzelem jelentősége annál nagyobb volt, mert ezzel a déli határaink közé mélyen benyúló Drina—Száva-szöglet birtokunkba jutott. Növelte sikerünk nagyságát, hogy a szerbek itt helyzet tekintetében előnyben voltak. Egyrészt legénységük legnagyobb része — hisz ott harcolt az arról a vidékről sorozott Drina-hadosztály is — minden utat, bokrot, erdőt ismert, másrészt a szerbek a belső vonal előnyével rendelkeztek, a mi átkaroló földrajzi helyzetünk előnyével szemben. A belső vonal elmélete azt jelenti, ha több oldalról várható támadással szemben a védő olyan helyzetet tud elfoglalni, ahonnan mindegyik irányban a legrövidebb úton csaphat le ellenfelére. Vagyis, hogy a több oldalról előnyomuló ellenséget ezen minden irányban sugárszerűen húzódo rövidebb távolság folytán külön-külön megtámadhatja és megverheti. A szerb védősereg vezérei azonban, úgy látszik, megzavarva a mi hadvezetőségünk által mindkét folyó mentén rendezett elleplező és tüntető művelet által, elkéstek attól, hogy előbb Sabácnál, majd a Drinánál jelenjenek meg döntő erővel, miáltal úgy az egyik, mint a másik átkelésünk sikerült. Viszont igaz, hogy a mi átkelési tervünk gondos és előrelátó számvetéssel annyi ponton kötötte le a szerbek figyelmét, hogy a helyes tájékozódás a szerb hadvezetés számára föltöbb meg volt nehezítve s mint látszik, lehetlenné is vált. De a hadvezetés érdemén felül döntő volt ebben a

támadásban csapatainknak párját ritkító vitézsége. Magyarok, bosnyákok és horvátok hihetetlen elszántsággal és tüzzel vetették magukat az ellenségre s a balkáni háború óta híressé vált szerb vitézséggel szemben egy még eltökéltebb hősi indulatnak adták példáját. Különösen örvendetes jelenség volt e harcokban a monarchia délszláv katonáinak magatartása. A pánszlávizmus ál-eszménye hiába terjeszkedett közöttük több mint félszázad óta. A szláv szolidaritásnak Európa békéjét fenyegető gondolata megbukott ezekben a harcokban a vele összefüggő délszláv propagandával együtt. Horvátjaink és bosnyákjaink a délszláv birodalom ábrándját hirdető szerb faj- és nyelvrokonokkal szemben a hazáért való önfeláldozásnak, a hazához való ragaszkodásnak legszebb példáit adták ezekben az első harcokban.

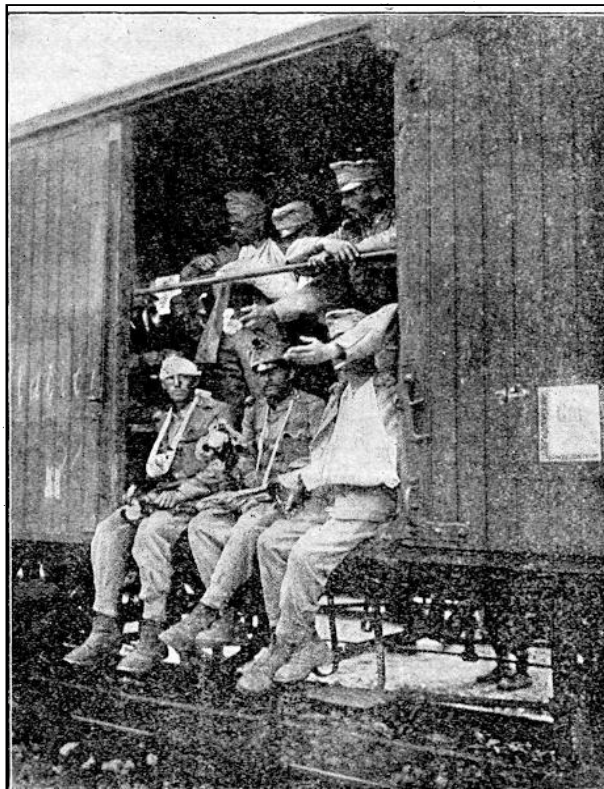
A monarchia egész közvéleménye szinte mámoros lelkesedéssel fogadta a győzelmes harcokról s különösen a magyar királyság katonáinak vitézségéről érkező híreket s mikor Sabác alól és a Drina mellől az első kórházi vonatok meghozták az első sebesülteket, a szeretet és meghatottság túlradó jeleivel várta és istápolta őket. A kiállott fáradsalmakért és fájdalmakért milliók gyengédsége kárpótolta azokat, akik az első véres csatákból sebesülten bár, de élve hazakerültek.

ÁLTALÁNOS ELŐNYOMULÁS. ÖSSZEÜTKÖZÉS A SZERB FŐERŐKKEL.

A Száván és Drinán átkelt csapatainknak ez az első győzelme augusztus 15-én este megvolt pecsételve. Az első összecsapásban hátraszorított, majd több eredménytelen ellentámadásban megvert szerb haderők nem tudták e napon sem feltartóztatni előnyomulásunkat, ámbar megkísérelték az ellentállást. Véres harc után, amelyben az ellenség igen súlyos veszteségeket szenvedett — a mi veszteségeink sem voltak jelentéktelenek —, a szerbek kénytelenek voltak végleg Valjevó irányában menekülni. Hadvezetőségünk akkor kiadott hivatalos jelentése »döntő győzelemnek« minősíti ezt a sikert, mely a velünk szembenálló szerb erőket emberanyagban, hadianyagban és harcoló kedvben rendkívül meggyöngítette. Csapataink nagy tüzzel vetették magukat a futó ellenség után s bár az addigi harcok rendkívül fárasztók voltak, a pihenést nem tűrő üldözés közben jelentékeny kárt okoztak még a szerbeknek.

Ekkor azonban az általános előnyomulás közepette egyszerre új szerb erők bukkantak fel csapataink előtt. A szerb főhaderő részei voltak ezek, amelyek a szerb hadseregnek egy hátrább fekvő gyülekezőterületéről törtek előre, hogy a megvert szerb hadosztályokat a teljes megsemmisüléstől megóvják.

A szerb hadvezetőség ugyanis nyilván már a háború első napjaiban számbavette Szerbiának stratégiai szempontból közrefogott helyzetét s ezért oly területet választott főerejének gyülekezőhelyéül, amely központi fekvésénél fogva alkalmas lehetett arra, hogy egyaránt rövid úton vonulhasson a hosszú határvonalak bármelyik pontján előnyomuló támadó sereg ellen. Ez a Kolubara és Morava folyók határolta terület a régi Szerbiának körülbelül közepén van Arangyelová, Gorni Milanová, Csacsak és Kragujevá városok között. Ebből a központi állásból a belső vonal rendszere szerint egyaránt könnyen vonulhattak a Duna, a Száva és a Drina felől előretörő ellenség ellen. E felvonulási körlet biztosítására szolgáltak a Duna mentén, Szemendria és Belgrád környékén álló kisebb és a Drina mentén, a Valjevó valamint Uzsice felé előretolt nagyobb csapatok. A Valjevó előtti állás a Száva és a Drina felőli támadás ellen szolgált

Az első sebesültek Budapesten.

Bálint János felvétele.

fedezetül, az uzsicei állás a Közép- és a Felső-Drina körletét biztosította. Az uzsice—valjevói vonal nemcsak terepviszonyainál fogva, hanem azért is szerencsésen volt megválasztva, mert a két állásban levő haderők mindössze negyvenöt kilométernyire állottak egymástól s így az északról délre, Valjevótól Uzsicéig húzódó jó országúton a csapatoknak egyik helyről a másikra való eltolása, a két csoportnak egymást támogató működése a szerbek részén könnyen meg volt valósítható. Az uzsicei csoportnak volt továbbá hivatása biztosítani az Uzsice—Visegrád közötti vidéket, amelyen át a szerbek, mint már fentebb kimutattuk, Bosznia déli része és Szerajevó ellen való támadást végrehajtani akarták.

Ezenfelül Szerbia kétségtelenül hagyott ez idő szerint ismeretlen nagyságú, de mindenestre kisebb erőket a Nis körüli területen, hogy szomszédjaival, különösen Bulgáriával esetleg beálló bármiféle bonyodalom esetén legalább az első támadást elháríthassa és Nist, a déli fővárost, úgy ahogy, fedezhesse. Őrséget kellett hagynia Skopljében, az egykori Úszkubben, a balkáni háborúban meghódított Ujszerbia fővárosában is, hogy a lázadásra hajló albán és macedón lakosságot megfélemezze és az Albániából való esetleges támadásokat elháríthassa.

Mikor a szerb hadsereg felvonulása az említett gyülekezőhelyen be volt fejezve, a szerb főerők is megkezdték az előnyomulást, valószínűleg a Kolubara vonala felé. Ebben az időben történt meg szávai és drinai sikeres átkelésünk s az arrafelé előretolt három szerb hadosztály döntő veresége. Természetes tehát, hogy a szerb hadvezetőség a Kolubara vidékén előnyomulóban levő főerőit azonnal a két oldalról közeledő osztrák-magyar seregek elé vetette.

Augusztus 16-án kezdődött meg a harc a szerb főhaderők előcsapataival, amiből a rá következő napokban a szerb hadsereg főerejével való ütközet fejlődött ki. Sabáci csapataink a Várna—Vukosics—Cerovác vonalát érték volt el, amikor az egész szerb hadseregnek közel felére bukkantak. Itt és dél felé tíz szerb gyaloghadosztály állott, a mi csapataink létszámát tekintve tehát igen jelentékeny túlerő. Ennek ellenére is katonáink diadalmasan helyt állottak: ideiglenesen megerősített állásokat foglaltak el s három napon keresztül az egyre nagyobb tömegekben felvonuló szerb haderők támadását kivétel nélkül visszaverték úgy, hogy augusztus 19-én a szerbek a

súlyos veszteségek folytán a további ellentámadást megszüntették, sőt csapataink a szerbek második védelmi vonalát is elfoglalták. Ezekben a harcokban a Drina felől előretolt csapatokkal együtt működött a Száván átkelt sereg, amely Sabác felől délnek nyomulva, állandóan a szerb fősereg oldalát s esetleges visszavonulási vonalát fenyegette. Itt is különösen József főherceg hadosztálya tűnt ki nagyszerű magatartásával. Ezt a hadosztályt, amellettt hogy pompás csapatokból áll, állandó lelkesedésben tartotta a királyi herceg egyszerű, közvetlen egyénisége és veszedelmet nem néző rettenthetetlen bátorsága. Különösen a sabáci csapatok augusztus 18-án avartkoztak nagy sikerrel a Száva—Drina-szöglet szélén folyó ütközetbe. Az ütközetben résztvevett 32-ik budapesti, 69-ik székesfehérvári és az egyik bosnyák gyalogezred mellett különösen tűzérésünk tűnt ki nemcsak hősiességszavával, hanem találásának biztonságával is. Mindjárt a szerb főerőkkel való ütközet megkezdésekor történt a következő eset: Sabáctól északnyugati irányban két út vezet, az egyik Pricinovicson át a Száva felé, a másik a Drina felé. A két út között a jicsini és komtauai gyalogezredekkel együtt harcolt a budapesti 10-ik tábori ágyúezred két ütege. Roppant túlerővel állottak szemben: két szerb hadosztállyal kellett viaskodniuk. Augusztus 16-án éjjel és 17-én történt ez, amikor szerb főerőknek hirtelen előretörése még hídfőinket is veszélyeztette. Trstyánszky lovassági tábornok, hadtestparancsnoknak kénytelen volt elrendelni a két gyalogezred visszavonulását. A két ágyúüteg azonban azt a parancsot kapta, hogy másnap délelőtt 11 óráig minden körülmények között tartóztassa fel az ellenséget. Ennek a két ütegnek jutott az a nehéz feladat, hogy fél-napnál tovább visszatartsa az ellenséges túlerőt. A két üteg parancsnokai ekképp oldották meg feladatukat: Egész este és éjjel lövést lövésre adtak le egyrészt az ellenség állásai ellen, másrészt az előttük elterülő területre, amivel sikerült is a szerbeket az előnyomulástól elriasztani. Másnap, augusztus 18-án délelőtt megjelent a harmadik bosnyák gyalogezred és egyetlen puskalövés nélkül azonnalszuronyrohamra indult és kiverte a szerbeket állásából. Ugyanekko történt Sabáctól déli irányban a 61-ik gyalogdandár megütközése a szerbekkel. A budapesti 32-ik, a fehérvári 69-ik és egy bosnyák gyalogezred nyomult elő itt a szerbek ellen. Az előnyomulási vonal mögött megint csak a 19-ik tűzészrednek egy ütege állott Barabás század

Minden józ fenntartva.

„Csak előre — édes fiam!”

György Inre festménye a szerbiai harcterről.

Az Athenaeum színyvonalása.

Gépfegyvereink tűz alá veszik a visszavonuló szerbeket.

parancsnoksága alatt. Az üteg nem tartozott a dandárhoz, a hídfő őrségéhez volt beosztva, ám azért a parancsnok, mikor az előnyomuló gyalogság a fedezék nélküli sík mezőre érve irtózatossá golyózáporba került s már-már elakadt, egyszerre beleavatkozott a harcba és sortűzet adott a szerbekre. Az első sortűz olyan teljes találat volt, hogy a szerbek azonnal elhagyták első lövészárkaikat, a mi előrerohanó gyalogságunk pedig — a tüzéséget éljenezve — nyomon követte az ellenséget. Ezalatt az üteg állandóan sortűzekkel kísérte a visszavonuló ellenséget mindaddig, míg végül főhadállását is elhagyta és súlyos veszteségek után teljesen visszavonult. Három óra hosszat tartott ez a harc s a dandár teljes győzelmével végződött. Ezen a napon, augusztus 18-án, a Sabác alatt harcoló csapatok mindenütt győzelmet arattak, a sabáci hídfőtől végleg elűzték az ellenséget, győzelmükkel jelentékenyen könnyítettek a Drinán átkelt csapatok helyzetén s megalapozták a 19-én kivívott végleges sikert. 19-én harc vonalunk a Száva—Drinaszögletnek nagyjában átfogó vonalában volt, s csak Tekeris—Rumszka között görbült egy kissé befelé. Az esetleg szükségessé váló további előnyomulás biztosításának és harc vonalunk

szávamenti szárnyának keletről való fedezésére a második hadsereg csapatrészei Progárnál, Zimonytól 23 kilométernyire, átkeltek a Száván, elfoglalták Obrenovac városát s ezzel birtokba vették a Kolubara-folyó szávai torkolatát.

Ugyanezen időben ötödik hadseregünk, mely Lesnica és Loznica irányában tört át a Drinán s előnyomult Valjevó felé, déli, jobbszárnyát kinyújtotta már egészen Lyubovijáig. Ez a szerb község légvonalban mintegy negyven-negyvenöt kilométernyire dél felé van Loznicától s igen alkalmas állás volt egyrészt drinamenti hadállásunk déli oldalának a Sokolska Planina lejtőin való fedezésére, másrészt arra is, hogy további offenzíva esetén az Uzsice felől Valjevó irányába előretörő délboszniai seregünkkel, a 6-ik hadsereggel, az összeköttetést létesítse. Harcvonalunk tehát augusztus 19-ikén reggel Lyubovijánál a Drinára támaszkodva, észak felé haladt Sokol, Tekeris, Rumszka községek mentén, ahol a Cer Planina lejtőin keletre kanyarodva Sabáctól délre mintegy negyven kilométernyire húzódott a Száva felé, balszárnyával erre a folyóra támaszkodva s kelet felől, a Kolubara-folyó tájáról, az Obrenovácnál átkelt csapatoktól

fedezve. Ebben a vonalban folyt le azután a szerb főerőkkel vívott ütközetünknek döntő napja, amelyben szávamenti hadseregünk, valamint harcvonalunk centruma ismét teljes győzelmet aratott s a küzdelem csak legdélibb szárnyunkon volt némileg eldöntetlen. De már akkor is meg volt állapítható, hogy a szerb főerők nagy ellentámadása Valjevó védelmére és seregeink hátraszorítására véres kudarcra végződött. Augusztus 19-ének estéjén tehát az volt a helyzet, hogy csapataink két kisebb és egy nagyobb ütközetben megverték előbb a szerbek elővédjét, majd a szerb főereget, s ezzel az első csapást mérték a királygyilkos államra. A háborúnak tehát megvolt az első nagy sikere, melynek eredményeképpen Szerbiának jelentékenyebb s katonai szempontból is fontos, amellet igen termékeny része, a Drina—Szávazsöglek, kezünkbe került.

A SZERB OFFENZÍVA KUDARCA. A VISEGRÁDI GYŐZELEM.

Mialatt a Száva—Drina szögletében ezek a harcok folytak, a szerbek Uzšice irányából megkezdették előnyomulásukat Bosznia belseje s különösen Szerajevó felé. Harminc szerb zászlóalj, tábori és hegyitüzérséggel, valamint nehéz tarackokkal felszerelve vonult két oszlopban Vardisten és Uvácon keresztül Visegrád felé. Már augusztus közepe táján átlépték a bosnyák határt s a vidék ismeretében a további támadó hadjárat támaszául kitünően megválasztott és keményen megerősített hadállást készített. A Potiorek tábor-szernagy vezetése alatt álló 6-ik hadsereg, melynek feladata volt, hogy a Drinának Szerbiába való beszögellésétől kezdve végig a szerb és montenegrói határ mentén Dél-Boszniát, Hercegovinát és Dalmácia déli részét biztosítsa, azonnal szembeszállott a benyomult ellenséggel. A nehéz hegyi terep dacára a 6-ik hadsereg iderendelt része 19-én érintkezésbe került az ellenséggel, 20-án megtámadta a magas sziklákon elhelyezett szerb hadállásokat és kétnapos ütközetben 20-án és 21-én hihetetlen energiával véghezvitt támadás után kiűzte őket erődzerű hadállásukból s annyira megverte, hogy a szerbek nagy veszteségek után kénytelenek voltak Uzšicébe visszavonulni.

Ezek a harcok fölöttébb elkeseredettek és makacsok voltak. Csapataink, amelyek bámulatraméltó vitézséggel küzdöttek, roppant veszteséget okoztak a szerbeknek. A veszteségeknek mértékére következtetni lehet abból

az egy hivatalosan megállapított tényből is, hogy egyetlen lövészárokban ötszáz szerb halottat találtak. Jelentékeny volt természetesen a mi veszteségünk is, amit elsősorban katonáink hallatlan vakmerősége és fékezhetetlen támadó hajlama magyaráz meg.

Ez a diadalmas hadsereg, amely egyes oszlopokkal bevonult a Szandzsákba, hogy beékelje magát a montenegrói erők és a szerbek közé s amely már augusztus 18-án elfoglalta előbb Boljanics községet, majd Plevlje városát, Mokra Gorán át üldözőbe vette a nyugati Moravavölgy torkolata felé visszavonuló szerbeket s balszárnyával Valjevó irányában vonult előre, hogy beékelje magát Uzšice és Valjevó közé s a valjevói medencében gyülekezett szerb erőket oldalba fogja. Ezekben a harcokban résztvett egy német kisebb csapat is, mely a háború kitörése előtt Albániában, Szkutariban, a rendbiztosítására kiküldött nagyhatalmi különítmények egyike volt, a háború kitörése után azonban elhagyva Albániát, Bosznián keresztül készült vissza hazájába. A kis német csapat vállvetve harcolt a visegrádi ütközetben a mi csapatainkkal s először mutatta meg a gyakorlatban, milyen igazi szövetségi érzés, milyen igazi bajtársi szellem hatja át a német, az osztrák és a magyar csapatokat egyaránt.

A 6-ik hadsereg csapatainak ez az előretörése ugyanolyan heves volt, mint a visegrádi győzelem kivívása. A csapatok, melyeknek egy része már a határharcokban is résztvett, ismerték már akkor a szerbeknek álnok, alattomos, gonosz harcoló módját s különösen embertelen kegyetlenkedéseit, amelyeket sebesültekkel és halottakkal elkövettek. Igazi balkáni szokás szerint a szerbek megcsónkították a halottakat s ezt az élettelen ellenféllel szemben való s a halott-tisztelet ősi ösztönébe ütköző cselekedetüket tetézték még az élőkön való hátborzongató kegyetlenségekkel. Kötetet tölt meg a sebesülteken elkövetett gonosz tettek sorozata. S mikor Ausztria és Magyarország kormányai a seregszereplők jelentései folytán elrendelték a szerb kegyetlenkedések lajstromának mennél pontosabb összeállítását, az egész világ közvéleménye megborzadt e szörnyűségek hallatára.

Bizonyos, hogy Szerbiában harcoló valamennyi csapatunkat mind a Szávánál, mind a Drina egész határvonalaánál a háború első napjai után immáron nemcsak a trónörökös megbosszulásának, nemcsak a fenyegetett haza védelmének gondolata lelkesítette, hanem tüzelte őket a szerb kegyetlenségek megtorlásának vágya is.

A német Skutari-különítmény a visegrádi támadásban.

Assmann Richárd rajza. A Leipziger
Illustrirte Zeitung engedélyév. l.

OFFENZÍVÁNK MEGSZAKÍTÁSA.

Igy állott a helyzet már augusztus 19-én. Ideiglenes támadó hadjáratunk célja el volt érve: az ellenünk felvonult összes szerb haderőket megvertük, nekik emberben és hadianyagban nagy veszteségeket okoztunk, a védőcsapatokat összes védelmi vonalaikból kiverítettük, a támogatásukra előnyomuló szerb főerőket háromnapos harcban visszaűztük, ezenfelül a monarchiánk ellen tervezett szerb támadást véresen visszaverve, messze délen is benyomultunk Szerbiába az egykor török birtokban levő, jelenleg Szerbia és Montenegró között megosztott Szandzsákba. Seregeink megvalósították a hadvezetőség gondolatát. A cél, mely e rövid támadó hadjárat tervezői előtt lebegett, teljesen el volt érve. A szerbeket jócskán hátraszorítottuk határainktól. Súlyos vesz-

teségeket okoztunk nekik, arra kényszerítve őket ezzel, hogy seregüket újra rendezzék és felszereljék. Elértük tehát azt, hogy belátható időre déli határainkon egyidőre biztonságban érezhettük magunkat minden szerb támadás ellen. Végezetül megmutattuk az egész világnak, de különösen a balkáni népeknek fegyvereink erejét és katonáinknak a szerb vitézséget is túlszárnyaló hősiességét. Fokozta ennek jelentőségét, hogy csapataink nem egy nagyhatalomnak megfelelő számbeli túlsúllyal léptek fel, hanem a legtöbb ütközetben kisebbségben voltak a szerbekkel szemben. Hisz a monarchia nagy haderejének javát az északi orosz kolosszus ellen kellett felvonultatni.

Mindezek ellenére úgy állottunk Szerbiában, hogy az eredetileg rövid időre tervezett offenzív előretörést teljes rendszeres támadó hadjáratná fejleszthettük volna. Az első si-

kerek, a térfoglalás, az ellenség határmenti összes védővonalainak megszállása, harci kedvének, önbi-zalmának megtörése: mindezek az előfeltételek már augusztus második harmadában megvoltak. És megvolt mindenekfelett a nagyszerű stratégiai helyzet: csapataink óriási félkörben állották körül a Valjevó vidékén álló szerb főhad-erőt, amely ellen négy irányból egyszerre indulhattak koncentrikus táma-dásra.

Ekkor történt, hogy legfőbb hadvezetőségünk az oroszoknak északon óriási tömegekben való megjelenése folytán kénytelen volt a további és nagy sikert ígérő offenzívának megszakítását elrendelni, az eredeti tervhez visszatérni, egyelőre az eddigi győzelmekkel és eredményekkel beérni s a délen működő három hadsereg közül az egyiket, a Böhm-Ermolli-féle második hadsereget az északi harctérre vezényelni. Ilyképpen hadseregünk jelentékenyen megcsökkenvén,

Táborozó katonáink Szerbiában.

természetes előrelátásból szükségesnek mutatkozott a lennmaradt 5-ik és 6-ik hadsereget a defenzívára szorítani mindaddig, amíg az északi hadiszíntérnek valamely döntő fordulata, mely természetesen az egész világháború sorsát megpecsételheti, alkalmat ad, hogy a szerbiai mellékharctéren, ha ugyan ennek akkor még szüksége mutatkoznék, döntő csapást mérjünk a szerb hadseregre.

Minden, hadidologban valamennyire jártos ember előtt nyilvánvaló volt a hadvezetőség ez intézkedésének helyessége. Hisz attól a perctől kezdve, hogy Szerbiával való konfliktusunk világháborúvá szélesedett, kétségtelen lehetett mindenki előtt, hogy a szerb kérdés politikai és katonai vonatkozásában egyaránt mellékessé vált, eltörpült szemben azokkal a minden mértéket meghaladó erőkkkel, amelyeket az ántánt három világhatalma zúdított ellenünk.

Ám az a nyiltszavú hivatalos közlés, amelylyel legfőbb hadvezetőségünk ezt az elhatározást a nyilvánosságnak tudomására hozta,

megdöbbenést és csalódást keltett a közönségben. A közvélemény beleringatta magát már a szerbek gyors letiprásának ábrándjába s ebben az ábrándjában az első napok diadalmas harcai, a sebesültek elbeszélései csapataink vitézségéről és fölényéről, mindinkább megerősítették. Jóleső képzeiteitől senkisem válik meg szívesen, még ha téves voltukról meg is győződik. A katonai járatlanságon felül ez az ősi jellemvonás magyarázza meg leginkább, hogy a közvélemény sehogy sem akart hitlett adni a hadvezetőség jelentésének s a túlbizakodásból az ellenkező szélsőségbe, a kishitűségbe csapva, immáron azt képzelte, hogy a déli harctéren kudarcot vallottunk, ezért kellett az offenzívát abbahagyni. Holott a harctéri eseményekben ennek a rémlátásnak semmiféle gyökere nem volt. Hisz a rendelkezésünkre álló adatokból is hitelesen megállapítható, hogy az itt-ott váltakozó szerencsével folyó szerbiai harcok végső eredményükben hadseregünknek nevezetes sikerét jelentik. Bizonyította ezt **85**

a hivatalos jelentés feltétlenül őszinte szavain felül — a hadvezetőség természetesen magasabb hadi érdekekből nem mondott részleteket — magának a szerb kormánynak hivatalos jelentése is, amelyet ez első harcokról kiadott. Ónaptár szerint való augusztus 3-án ugyanis a szerb hadügyminisztérium Nisben a következő hivatalos jelentést adta ki:

»A túlnyomó magyar-osztrák sereg a Drina-folyó déli partjainál előnyomult. Csapataink, a szerb seregek *meglehetősen súlyos veszteséget szenvedtek ugyan*, de ez csak azt vonja maga után, hogy a boszniai határ mentén idejekorán az egész vonalon *előkészítjük a visszavonulást*. A szerb hadsereg az eredeti hadtervek szerint jár el, amikor az *ország belsejébe való visszavonulást megkezdi*, ahol könnyebben és a siker reményében tartóztathatja fel az osztrák-magyar hadsereg előnyomulását.«

Kiegészíti ezt a szerb hivatalos jelentést *Terstyánszky* lovassági tábornoknak, a Sabácnál előretört budapesti 4-ik hadtest parancsnokának jelentése, mely augusztus 11-től fogva napról-napra röviden beszámol a hadműveletek menetéről. Különösen fontos az a rész, mely a befejező hadműveleteket mondja el. Eszerint augusztus 19-én, tehát azon a napon, amelyen az offenzíva megszakítását elrendelő parancs megérkezett, Sabáctól délre a szerbek oly fejtelenséggel vonultak vissza, mint — a hadifoglyok kifejezése szerint — a törökök Kumanovónál. A 20-ára tervezett további előnyomulás megakadt a legfőbb hadvezetőség ellenkező parancsa miatt. Ott kellett hagynunk minden elért eredményünket s csapataink nagy részével visszatérnünk a Száva balpartjára. Az ellenség, melyet az utóbbi napokban rémért csapások halálosan kimerítettek, elvonulásukat nem merte zavarni s csak mikor visszavonulásunkról, annak befejezte után, értesült, igyekezett Sabácban visszamaradt kis helyőrségünket onnan kiszorítani.

És végül bizonyítja szerbiai offenzívánk sikerét visszavonulásunk egész lefolyása. Az ellenség nemcsak Sabácnál, hanem a hosszú harc vonal egyetlen pontján sem követte csapatainkat. A harcból való kiválás teljesen zavartalanul történt meg s a csapatok a legnagyobb rendben vonultak vissza. A szerbek csak akkor nyomultak újra utánunk, amikor tudatára ébredtek annak, hogy csapataink nagy része már a határfolyókon túl van s szerb földön csak kisebb különítmények maradtak. Ez az utánnomulás is azonban csak két ponton történt: Sabácnál és Loznicánál.

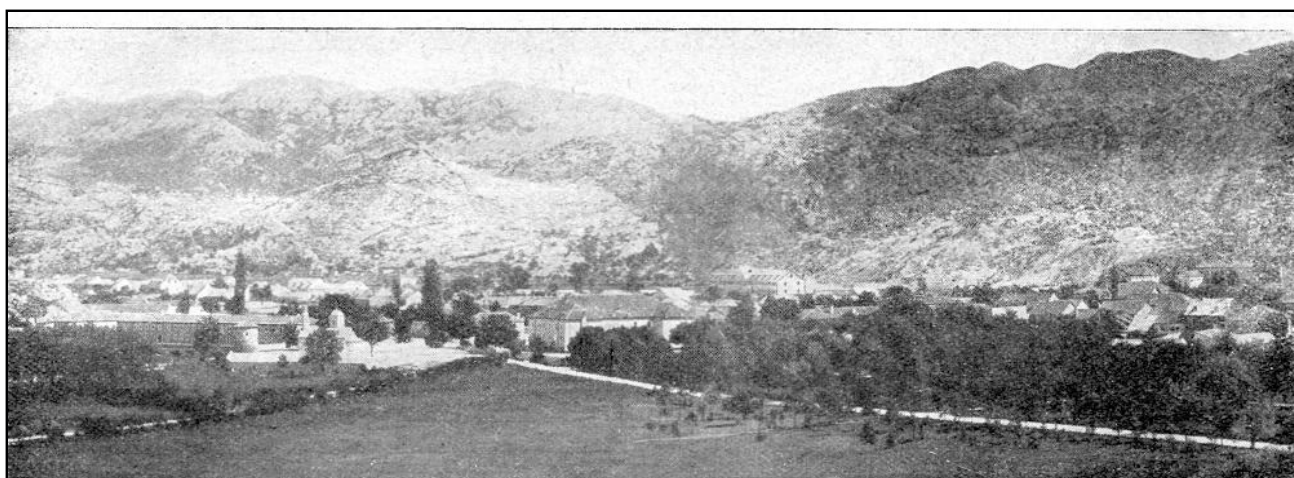
Mialatt vasutaink nagyszerű teljesítménnyel az északi harctérre szállították a Böhm-Ermolli-féle második hadsereg egyik részét, a temesvári 7-ik hadtestet, az ezen hadsereg kötelékébe tartozó budapesti 4-ik hadtest engedelmet kapott, hogy néhány rövid napra még a déli harctéren maradhasson, hogy — ha kell — a szerbekre mért újabb csapással könnyítsen a Loznicánál visszavonult 5-ik hadsereg részben még szerb földön álló csapatainak, valamint a Sabácban hagyott helyőrségnek helyzetén.

Ez engedelemmel élve, Terstyánszky tábornok augusztus 22-ről 23-ra virradó éjjel újból átkelt a Száván, hogy a sabáci helyőrséget, mely 21-én és 22-én legendás hősiességgel verte vissza a sokszorosan erősebb szerb csapatok támadásait, végleg felmentse. Ez a másodszori átkelés olyan váratlanul történt, hogy az átkelő csapatok hátba támadhatták a Sabácot körülzáró ellenséget és véres harcban teljesen széjjelszórták, messzire üldözték őket.

Ezen a napon véglegesen tisztázódott az általános hadihelyzet. Bizonyos volt immár, hogy Sabác további megtartásának célja nincs. Ezért a budapesti 4-ik hadtest csapatai augusztus 23-án éjjel és 24-én reggel végleg visszatértek a Száva innenső partjára. Egyetlen emberünk, egyetlen ágyunk és egyetlen szállító-kocsink sem maradt Sabácban s utaszaink augusztus 24-én délben a hadihidat lebonthatták.

Ugyanebben az időben Szerbiában levő összes csapataink is visszatértek kiindulópontjukra. Tehát visszatért a legfőbb hadvezetőség parancsa értelmében a 6-ik hadseregnek Valjevó felé Uzsicén át előnyomult része, valamint a Plevljét (a Szandzsák montenegrói részét) megszálló, valamint a Babanz mellett sikeresen előnyomult egy-egy csapattestünk is.

Csak Loznicánál maradt szerb földön egy mindenféle fegyvernemből összeállított különítmény. Ez megszállotta a Gucevo-hegyhátat közvetlenül Loznica mellett, hogy későbbi hadműveletek esetén hídfőnk legyen a Drinán való újabb átkelésre. Ámbár egy általunk el nem foglalt magaslati állás a szerbeknek előnyös helyzetet adott, erről a hegyhátról a mi csapatainkat nem bírták kiszorítani. Minden támadásuk hasztalannak bizonyult a mi lövészárkaink ellen. Viszont igaz, hogy mi is, felismerve ennek a szomszédos magaslatnak a jövőre való jelentőségét, hasztalan próbáltuk azt a szerbektől elfoglalni. A szerbeknek ez a hadállása

Cetinje látképe.

csak későbbi, újabb támadó hadjáratunk idején jutott a kezünkbe.

Hadvezetőségünk mindezek alapján joggal mondhatta augusztus 22-én este kiadott jelentésében, hogy a szerb harctéren tervezett rövid előrenyomulásunk elérte célját, s csapataink feladatuk teljesítése után visszatérve, a szerbiai harctéren teljesen kimerült ellenséget hagytak hátra.

MONTENEGRÓ BEAVATKOZÁSA. ELŐNYOMULÁS A SZANDZSÁKBAN.

Montenegró évtizedek óta minden eszközt és alkalmat megragadott arra, hogy területét termékenyebb vidékekkel és nagyobb tengerparttal növelje. Terjeszkedési vágyait azonban az ilyen jelentéktelen kis állam természetesen csak valamely nagyhatalom védőszárnyai alatt valósíthatja meg. A mindenkori nagy protektor szerepét Oroszország töltötte be, mely Montenegrónak évtizedek óta tetemes erkölcsi és anyagi segítséget nyújtott.

Az 1912. évi balkán háború a hadsereg nagy veszteségei mellett is óriási lendületet adott az ország fejlődésének. Montenegró ekkor két irányban szeretett volna tért nyerni. Dél felé egy nagyobb tengerpart és Szkutari volt a főcél, északkeleten pedig a novipazári szandzsák megszerzésére vágyakozott.

Ezen céljának eléréseért az eszközökben

nem válogatott s hosszú és eredménytelen ostrom után megvesztegetésekkel sikerült Szkutarit bevennie. De ennek a diadalnak nem sokáig örülhetett. Szkutari a független albán állam megalapításához föltétlenül szükséges volt és a mi mindenre eltökélt erélyes fellépésünk következtében Montenegrónak le kellett Szkutariról mondania.

Az ország északkeleti határának kiterjesztése már nagyobb eredménnyel járt. Tudvalevő, hogy Boszniának és Hercegovinának anektálása után a novipazári szandzsákságot*, amely Szerbia és Montenegró közt mintegy beékelődik, visszaadtuk Törökországnak. Fontos volt ez a terület azért, mert ezt a törekvésekben rokon két államot elválasztotta egymástól s így háború esetén az együttműködést ellenünk kizárta. A balkán háború után azonban a Szandzsák kisebb része Plevljével együtt Montenegrónak jutott, nagyobb része pedig Sjenicával és Novipazárral Szerbiáé lett. Így a két állam egymással közvetlen szomszédságba került, s a balkáni háborúban kifejlett

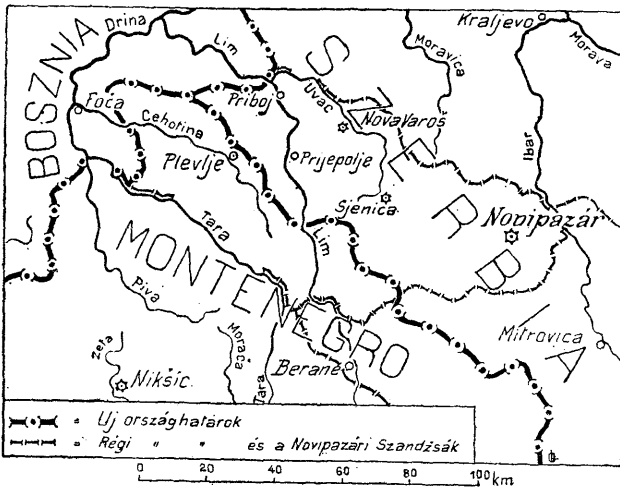
testvériség Oroszország befolyása alatt még szorosabbra kapcsolta együvé a két országot.

Montenegró élénk figyelemmel kísérte Szerbiának ellenünk intézett aknamunkáját, aktíve vagy passzíve mindig elősegítette azt, mikor

Montenegrói határőr.

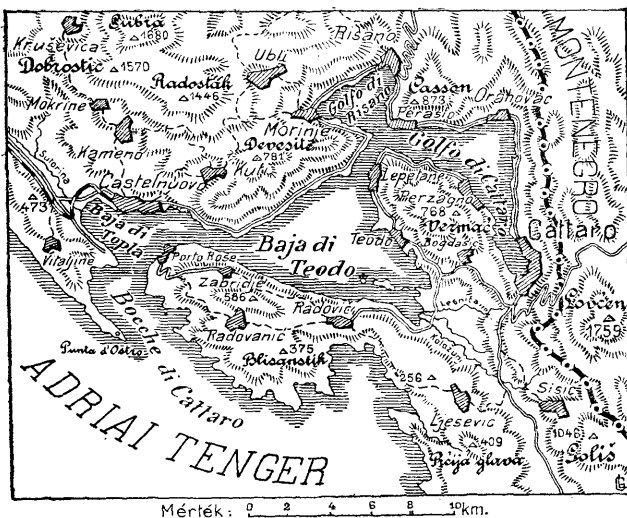
* Szandzsákság, török szó s annyit jelent, mint kerület; az egész európai Törökország szandzsákságokra volt beosztva.

A boszniai, a szerb és a montenegrói határ találkozási helyén az egykori Szandzsák helyén.

pedig július 27-én a szerb kormányhoz jegyzéket intéztünk, azonnal elrendelte a háborús előkészületeket ellenünk; július 27-én megkezdtek a cetinjei gyakorlótáborban a legénység lázas kiképzését, ugyanezen a napon valamennyi Montenegróban tartózkodó külföldi állampolgárt kiutasították, július 30-án pedig a teljes mozgósítást rendelték el. A hadikészülődés azonban már előbb megkezdődött. Július 26-ikán szerb tüzérek érkeztek Montenegróba, 27-ikén megkezdtek a tüzérség kiképzetlen részének betanítását s éjjel-nappal szakadatlanul gyakoroltatták. Július 29-én pedig aránylag jelentékeny erőkkel megszállták a Lovcsen-hegyet. A hadüzenettel azonban Montenegró nem sietett, türelmesen várt, míg a nemzetközi helyzet kialakult.

Amíg Oroszország magatartása nem volt egészen bizonyos, a montenegrói kormány nem

Cattaro és vidékének térképe.

érezte magát elég erősnek arra, hogy — Szerbia iránt érzett rokonszenve mellett is — engedjen a néphangulat parancsának. Augusztus 5-ikén délután izent nekünk hadat és ugyanakkor az összes előkészületek vezetését az orosz követnek engedte át. A hadüzenet azonban csak hetedikén jutott a monarchia tudomására, mert a montenegrói kormány megakadályozta követünket abban, hogy a hadüzenetről kormányunkat értesíthesse. A balkáni ravaszkodásnak az volt a célja, hogy meglepetésszerű támadással törhessenek át határainkon.

Hadvezetőségünk szerencsére gondolt erre az eshetőségre s a montenegrói határt is a legélibb őrizet alá vonta mindjárt a bonyodalmak kezdetén.

Ami a határbiztosítást illeti, az itt sokkal kevesebb erőt köt le, mint pl. a szerb határ biztosítása, noha a határ nem természetes akadályvonalak, folyók mentén húzódik. A montenegrói határ inkább haránt szeli a mély völgyeket és járhatatlan sziklás, karsztos platókat, a terep azonban oly nehezen járható, hogy kocsizható műút, amelyen nagyobb hadsereg a határon át tudna törni, csak egyetlen egy vezet és pedig Plevljéből a Metalkanyergen keresztül a Drina völgyébe, majd Szerajevó felé. A következő természetes betörési irány volna a Tara és Drina völgye Focsa felé, a folyó azonban oly szűk és meredek völgyben folyik, hogy itt csak egyetlen meredek ösvérút vezet. Nagyon fontos közlekedési vonal még a Nikšićből, az ország ezen megerősített központi fekvésű kereskedelmi gócpontjából Gacsko felé vezető, nehezen járható ösvérút, majd a grahovo—bileki vonal, mely utóbbinak az 1876. évi török-montenegrói háborúban igen fontos szerep jutott.

A déli határon, Cattaro környékén a montenegrói határ kialakulása a monarchiára nézve igen kedvezőtlen. Az 1750 méter magas Lovcsen teteje már montenegrói kézben van s az öblön természetesen uralkodik.

A nekünk annyira kedvezőtlen határ miatt már békében fontos előkészületeket tettünk. A nevezett betörési irányok találkozási pontjait a határ mentén mintegy parallel vonalban megerősítettük.

A felvonulás. Hadseregünk a Szerbia ellen intézendő hadműveletekhez hasonlóan a könnyebben járható völgytalpakban és medencékben vonult fel (csoportosult), ahová a hadseregnek az élelmet és lőszert könnyebben szállíthattuk. Tekintettel azonban arra, hogy Montenegró is csak mellék-hadszintér volt,

Harc a montenegrói hegyek között.

Heyer A. rajza.

az orosz háború megkezdésekor pedig ez ország alig számottevő hadserege csaknem eltörpült, az osztrák-magyar hadvezetőség nem helyezett nagy súlyt a Montenegro ellen intézendő hadműveletekre.

A montenegrói harcok ellenséges csapatok betörésével kezdődtek augusztus 5-én este és pedig a nemzetközi jog szabályainak szégyenteljes megsértésével, a hadüzenetet megelőzve.

Augusztus 5-én este erős montenegrói csapat lépte át a határt és Trebinje felé kísérelte meg az előnyomulást. A terv azonban tökéle-

egységes tervszerűséget ezekben a műveletekben alig lehet megállapítani. A szétforgácsolt montenegrói erőknek több, különböző s egymástól messzeeső pontokon való alkalmazása azt a látszatot kelti, hogy főképpen határvidékeinket akarták nyugtalanítani s hadvezetőségünket ezzel ellenrendszabályokra kényszerítve, csapatokat próbáltak elvonni más területekről. A montenegróiak e fellépésében legföljebb annyi tervszerűséget találhatunk, hogy a Gat, Avtovác, Focsa felé való felvonulás a Szerajevó elleni déli offenzíva célját szolgálta, a szerbek

Sátortábor Gatnál.

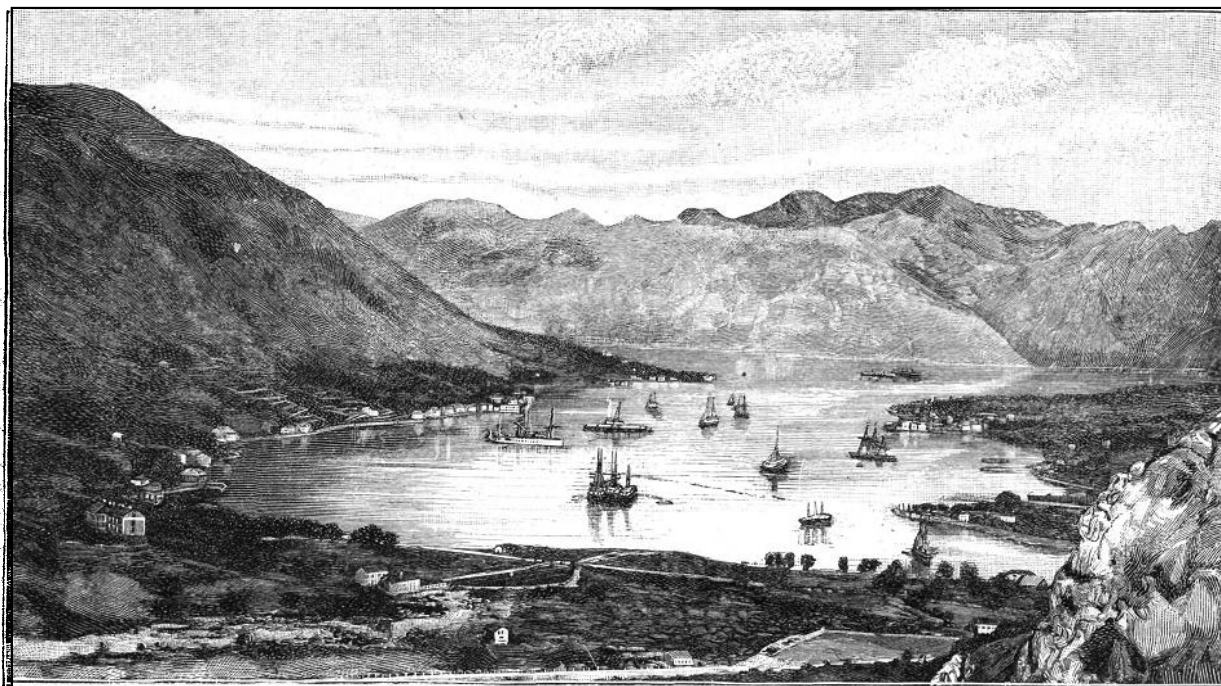
A Kilophot Wien felvétele.

tesen meghiusult, mert alig pár kilométernyire a határtól a határt biztosító csapataink az ellenséget megverték és visszavonulásra kényszerítették. Sokkal nagyobb jelentőségű volt az a körülmény, hogy hadseregünket munkájában a hercegovinai lakosság is értékesen támogatta fegyverrel, jeléül a trón és a közös haza iránt érzett rendíthetetlen hűségének.

Augusztus 6-án újabb kísérlet történt. Egy kisebb különítmény Gat mellett, Avtováctól délre mintegy tíz kilométerre, megpróbált előnyomulni. Vállalkozása kudarccal járt.

Augusztus 8-ikán és a rákövetkező napokon egyre nagyobb erőkkel és egyre több ponton ismétlődtek meg ezek a támadó kísérletek, mind Hercegovina felé, Trebinje, Bilek, Gat, Avtovác, Gacskó és Focsa irányában. Valami

keleti offenzívájának kiegészítéséül. A Trebinje és Bilek felé való felvonulás nyilván Dalmácia elleni célzattal történt. Evégből a cattarói hataralakulást Montenegro szintén nem hagyta kihasználatlanul. A Lovcsen hegygerincén felállított tüzérséghez két szerb tüzérezred csatlakozott, melyeket aztán kb. 30 kiskaliberű orosz gyorstüzelőágyúval erősítettek meg. Az általános tüzelés a cattarói öböl Teodo-szakaszára augusztus 8-ikán kezdődött meg, augusztus 9-én is folytatódott, azonban minden eredmény nélkül. Augusztus 20-án újra kezdték, eredménye azonban sem ennek, sem az ugyanazon napon Bilek ellen intézett tüzérségi támadásnak nem volt. Tüzérségünk a montenegrói tüzelést mindannyiszor rövidesen elhallgattatta és támadó szellemtől áthatott csapataink ked-

A Cattarói-öböl.

vét szegték a montenegróiak további betörésének.

Ugyanígy jártak a többi támadó vonalon is. Augusztus 8-ikán egy nagyobb, 4000 főnyi csapatjuk Trebinje keleti erődje előtt kapott súlyos vereséget. Augusztus 10-ikén azonban sikerült nekik Gat környékén, az egykor megerősített csendőrsházban lábukat megvetni. Augusztus 12-ikén hercegovinai csapataink parancsot kaptak e pont visszafoglalására és a montenegróiak ellen való általános támadásra. Hegyi csapataink több ponton megindultak a határ felé, de a hegyhátaikat és csúcsokat egész a legmagasabb régióig montenegróiaktól megszállva és megerősítve találták. Mindamellett azonnal megtámadták az ellenséget s a hegyeken fölfelé végrehajtott rohamokkal sorra kiverték minden állásukból. Öt napon át való harcok után Gat vissza volt foglalva és csapataink a hegyi háború minden fáradalma s a karsztvidék nélkülözései mellett is már tizenöt kilométernyire benn jártak Montenegró területén, amikor a visszavonulási parancs megérkezett. Ez a parancs összefüggött a Szerbiában elrendelt visszavonulással, s éppen úgy mint az, az általános hadihelyzet s különösen az északi harctér eseményeinek következménye volt.

Hasonló sors érte azokat a diadalmas csapatainkat is, amelyek az egykori Szandzsákba nyomultak be Focsán keresztül s egészen Plev-

ljég hatolva, megbüntették a mi határőreinkel és a szandzsáki mohamedánokkal kegyetlenkedő montenegróiakat.

A kettős ellenség ellen most már szükségessé vált, hogy az osztrák-magyar hadsereg a Szandzsákba ékelje magát bele s a montenegrói és szerb hadsereget immár ellenséges területen válassza el egymástól.

Az ezt célzó támadó előnyomulás Focsáról Csajnicen keresztül Boljanics-Plevlje irányában indult meg és teljes sikerrel járt. Csapataink a jól ismert Metalka-nyeregnél lépték át a montenegrói határt, ahol jelentékeny ellenállásra találtak és pedig először kisebb, 20—30 főből álló bandák fogadták őket, majd erősebb reguláris csapatok, amelyek előcsapatainkkal és sebesült járőreinkkel a legvadabb kegyetlenkedéssel jártak el. Ebben a munkában nők a férfiakkal versenyeztek, de méltó büntetésüket természetesen nem kerülhették ki.

Augusztus 18-án, Ő felsége születésnapján reggel elfoglaltuk Boljanicot, este pedig heves harc árán Plevljét, hol Bosznia és Hercegovina annexiója előtt egy hegyidandárunk állomásozott. Még minden a régi rendben volt hadseregünk otthagytott laktanyáiban és török lakosság örömjongással fogadta a régi uralom, a szabadság és a kultúra képviselőit és megteremtőit.

Ezeknek a csapatainknak is vissza kellett fordulniok, bárha sikert sikerre arattak. Kato-

A 3. hegyidandár csapatai egy nehéz montenegrói ágyút zsákmányolnak.

Neumann F. rajza.

náink nem is bírták megérteni, hogy az elfoglalt ellenséges területről vissza kell térniök és további parancsig a határvonalon szabad csak őrködniök. Némi megnyugvást hozott hegyi csapataink egy részének, hogy augusztus utolsó és szeptember első napjaiban helyi okok — Bilek határerősséget szorongatták újra a montenegróiak — új előnyomulást tettek szükségessé.

Most mi kezdtük a támadást. Az osztrák-magyar monarchia 3. hegyidandára Pongrácz Henrik tábornok parancsnoksága alatt bátor előretörésre vállalkozott s az ellenséget Bilek környékén a határon át üldözve, montenegrói területen mért rá érzékeny csapást. Az ellenség erősbítéseket nyerve visszafordult és újabb támadást intézett az erőd ellen, de hősiessen harcoló csapataink újból visszaverték őket. Az ellenség nagy veszteségekkel menekült és Bileket hosszú ideig megkímélte a további támadásoktól.

Ez utóbbi harcok azonban már a déli hadjárat egy másik szakába esnek, amikor a részleges betörések rendszeréhez folyamodtak balkáni ellenségeink. A montenegróiak ezzel csak

azt folytatták, amit kezdték a hadüzenet napján: egységes, tervszerű felvonulás, az erők tömeges alkalmazása helyett szertefoszló, nagyobb csapatokkal véghezvitt gerillaháborút folytattak.

Nem hozott változást ebbe a hadviselésbe a franciák beavatkozása sem. Mikor ugyanis a francia-angol egyesült flotta augusztus második harmadában megjelent az Adriai-tengeren, felszabadult *Antivári*, Montenegró egyetlen kikötője, amelyet »Szigetvár« nevű hadihajónk augusztus 9-ikén bombázott, különösen a szikratávíró-állomást és a kikötői rakodókat pusztítva el s amelyet hajóhadunk Montenegró egész partvidékével együtt augusztus 10-ike óta kimondott blokád alatt tartott. A francia hajóhad néhány nehéz üteget és francia tiszteket szállított a Lovcsen-hegyre, hogy onnan is bombázhassa Cattaró erődjeit és hadikikötőjét, amikor a hajóhad a tenger felől kezdi meg a támadást. Ám a francia vezetés épp oly kevéssé használt, mint eddig a szerb és az orosz. Cattaró erődjei és megerősített kikötője ellen egyik oldalról sem bírtak boldogulni.

Osztrák-magyar őrzőjárat Montenegroban.

Reichl A. vázlata után rajzolta Roloff A.

Az osztrák-magyar 3-ik hegyidandár a montenegrói harctéren.